

DROMEN

REIZEN

SCHRIJVEN

DROMEN
REIZEN
SCHRIJVEN

Reisverhalen uit alle Windstreken

Martin De Paepe

Terracotta soldaat (links), Xian, China

Schrijver: Martin De Paepe
Kaftontwerp: Kim De Paepe en Martin De Paepe
ISBN: 9789403724768
© Martin De Paepe
Januari 2024

Foto omslagkaft: Inkijk over Kazbegi, Georgië, in het Kaukasus gebergte dicht bij de grens met Rusland.

Inhoud

EUROPA	8
DE RONDE VAN ITALIE	9
NOORD-ITALIË	9
MIDDEN-ITALIË	34
GRIEKENLAND	55
ATHENE	55
DWARS DOOR SCANDINAVIE	62
DENEMARKEN	62
NOORWEGEN	70
IBERISCH SCHIEREILAND	94
LISSABON	94
MALAGA – ANDALOESIË - GIBRALTAR	101
ENGELAND	110
LONDEN	110
AZIE	115
DE RONDE VAN ZUID-OOST AZIE	116
VIETNAM	117
CAMBODJA	143
THAILAND	155
MYANMAR	174
CENTR. AZIE / MIDDEN OOSTEN	209
OMAN	209
GEORGIË	225
JORDANIË	254

DE ZIJDEROUTE	271
IRAN	274
OEZBEKISTAN	305
KIRGISTAN	325
CHINA	342
CENTRAAL-AMERIKA	383
ZEER CENTRAAL, ZEER SMAL	384
COSTA RICA	385
PANAMA	397
ZUID-AMERIKA	408
COLOMBIE	409
BOGOTA - SANTANDER	412
TATACOA WOESTIJN - COCORA VALLEI	424
MEDELLIN	430
CARTAGENA	437
TAYRONA NATIONAAL PARK	440
AFRIKA	445
DE RONDE VAN ZUIDELIJK AFRIKA	446
NAMIBIË	446
BOTSWANA	468
STRAFSTE VIDEO'S UIT MIJN VORIG BOEK 'DE WERELD ROND'	479
WOORDENLIJST VAN HET OOST-VLAAMS NAAR HET ALGEMEEN NEDERLANDS	480
71 BEZOCHTE HARD ROCK CAFE'S	495

Voorwoord

Ga reizen voor je sterft, anders reist degene die erft.
(Onbekend)

'Eentje is geentje' is een gezegde die aanpoort om na een eerste worp een tweede worp te wagen. Dus is dit tweede boek een logisch vervolg. Het beslaat mijn reisperiode van 2017 tot 2024. Nooit alleen maar altijd met vrouw, kinderen, broer of vrienden.

Ik schrijf graag en deel graag mijn verhalen. En dat begint al op de reis zelf want daar leg ik de basis van mijn boeken. Dagelijks een half uurtje produceert de ruwe zinnen die, eenmaal thuis, verfijnd worden en gepost op mijn website.

Zoals in mijn vorige boek – 'De Wereld Rond' - zullen ook deze maal feiten en anekdoten, humor gecombineerd met een zekere mate van 'eigenzinnigheid', de bouwstenen zijn. Op mijn reisblog www.tangatanga.com/martin-on-the-road/ kan je de reisverhalen volgen per dag incl. fotoalbum, terwijl in mijn boek de reis meer een verhaal wordt.

Ik heb daarvoor gewerkt met tussentitels om de leesbaarheid te verhogen en naast de illustraties met mijn beste foto's laat ik ook de technologie spelen. Je zal in de marges van het boek – letterlijk te nemen – QR-codes zien verschijnen. Je scant de codes met uw slimme telefoon waarna de link u leidt naar korte video's op mijn YouTube kanaal. Je zal dus moeten lezen met het boek in de ene hand en de GSM in de andere hand. Alhoewel. De videootjes zouden eerder een tablet- of TV scherm appreciëren omdat ze geweldige natuur of straffe dingen tonen.

En ja, de teksten zijn opnieuw doorspekt met dialectwoorden die achteraan het boek verklaard worden in 'De Verklarende Woordenlijst'. En wil je de volledige fotoreeksen zien van de bezochte landen, dan kan je daarvoor ook terecht op mijn reisblog: bij elk land staat een link naar de foto's en video's.

Telkens weer probeer ik te genieten van het dichte of verre land. Van de landschappen, de gebouwen en de mensen. Zo zijn de Japanners en de Iraniërs – ondanks hun crapuleus regime - de meest sympathieke en behulpzame volkeren die we zijn tegengekomen. De Georgiërs de meest norske. Maar elk volk is een inspiratiebron voor mijn boeken. Met hen spreken vertaalt zich meestal in leuke en humoristische quotes.

Je ontmoet mensen met een witte, zwarte, gele, bruine huid en een hoofd bedekt met blond sluijkhhaar, zwart krullend haar of geen haar. Of met ringen rond hun nek zoals de Langnekken, met overdadig metaal in het lichaam gepiercet of met hele schilderijen op het lichaam getatoeëerd.

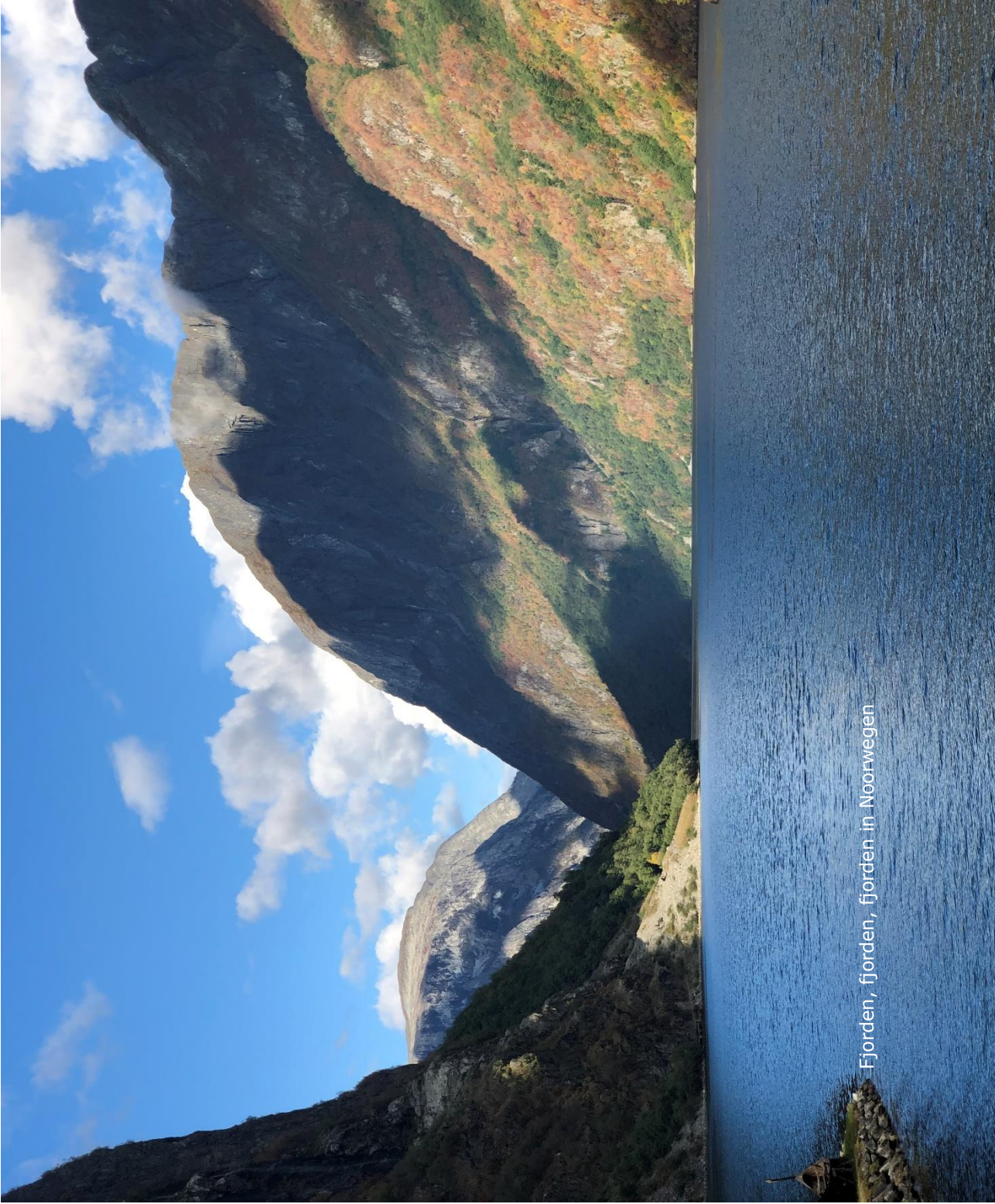
En als ik mijn eigen boek herlees, ben ik in mijn hoofd weer in al die landen.

Om te eindigen wil ik mijn vrouw Martine bedanken om mij nooit een strobreed in de weg te leggen als het om reizen ging, niet voor het werk en niet privé. Ook niet als zij zelf al een beetje 'uitgereisd' was.

Veel leesgenot.

There's a feeling I get when I look to the West
And my spirit is crying for leaving
(Stairway to Heaven, Led Zeppelin)

EUROPA

Fjorden, fjorden, fjorden in Noorwegen

DE RONDE VAN ITALIË

De oppervlakte van Italië = 10 maal België.

Italië is slechts het 10e grootste land van Europa (Rusland is het grootste, gevolgd door Oekraïne)

De hoofdstad is Rome.

Euro is de nationale munt.

De hoogste berg is: Mont Blanc de Courmayeur (4.748 m). Het is de tweede top van het Mont Blanc massief. De hoofdtop van het gebergte behoort tot Frankrijk (4.810 m). De twee hoogste toppen van het massief worden gescheiden door de bergpas Col Major (4.720 m).

Aantal inwoners: 63 mln. Ter vergelijking: België 11,7 mln.; Duitsland 81 mln.

Twee onafhankelijke staten in de staat:

Vaticaanstad in Rome.

San Marino nabij de Adriatische kust

Noord-Italië

Covid19 tijden verhinderen intercontinentaal vliegverkeer en omdat Travel19, een soort reisvirus, me al een tijdje te pakken heeft, trekken we nog eens door ons moedercontinent Europa. Naast een paar citytrips is het al lang geleden dat we er nog eens een lange reis boekten. Dus ben ik op zoek gegaan naar groene coronazones. Ik kom al rap uit op Italië via Duitsland en Oostenrijk. Frankrijk en Spanje kleuren rood en zijn te mijden.

Vooraleer we morgenvroeg vertrekken, heb ik vandaag al een vermoeiend gids weekend achter de rug op Open Monumenten Dag, coronaproof georganiseerd met mondkmaskers tijdens het gidsen en met respect voor de afstandsregels.

Ik zie 's avonds nog in Sportweekend hoe Pogacar vandaag 13 september 2020, een zware bergrit in de Ronde van Frankrijk wint. Zijn maatje Roglic is echter nog steeds de leider met 40 sec. voorsprong. Ook dat is een gevolg van Covid19: de Tour verplaatsen van juli naar september.

Duitse wegenwerken

We vertrekken op het respectabel uur van 6u30 de E40 op richting Duitsland. We doen 470 km *in ienen trok deure* tot de eerste stop, kort bij de middag. Het is nazomer en het weer is schitterend voor een 14e september. We picknicken op het domein van een tankstation langs de *autobahn*.

Maar hoe vlot het ging in de voormiddag, hoe vertragend het rijdt in de namiddag. Duitse wegenwerken verstoren het ritme. Er worden nieuwe verkeerswisselaars aangelegd of bestaande heringericht, bruggen verbreed, asfaltlagen afgekrabd en opnieuw gegoten en een HST-bedding gegraven.

Zo om de 100 km moeten we gedurende 10 km op versmalde rijbanen rijden aan 60 km/u. Er zit dus een zekere regelmaat in deze miserie.

We naderen de Oostenrijkse grens en de boel vertraagt terug. Weeral werken denken we verveeld. Maar als we na een kwartier aanschuiven plots merken dat er een ongeluk-met-veel-blikschade en waarin vijf wagens betrokken zijn, plaatsvond en de politie en ziekenwagens-met-sirenes onze radio overstemmen en net toekomen op plaats delict, mogen/kunnen we nog net doorrijden. Ik zie in mijn achteruitkijkspiegel dat de politie onmiddellijk de autoweg afsluit. De ondertussen toegekomen brandweerwagen zal eerst het glas en de brokstukken moeten opkuisen. Hoelang zouden we daar stil gestaan hebben als we iets later waren geweest?

Zonder problemen passeren we de grens. Er is geen controle en dus moet ik niet mijn vooraf ingevuld doorreisformulier tonen. Het coronamotto van de Oostenrijkers staat gedrukt op het formulier: *Schau auf dich, shau auf mich* (kijk naar jou, kijk naar mij). We komen van een tweemaal drievaksautostrade naar een tweevaksbaan. Nu rijdt het vlot maar in hoogseizoentijden moet dit een fameuze flessenhals zijn. We nemen de Fernpas naar Innsbruck met zijn pieken en dalen en de regio Tirol die zich door uw autoruit ontvouwt. Deze panoramaroute in de winter moet een uitdaging zijn.

We rijden uiteindelijk rond 17u30 Innsbruck binnen na 912 km op de teller. De GPS leidt ons naar het hotel in het oude stadscentrum ... schuin over het Hard Rock Café. En ik heb het echt niet *goetsemoets* gedaan.

Innsbruck of Brug over de Inn

Innsbruck of Brug over de Inn(rivier) is de hoofdstad van Tirol en dus een centrum van sneeuwpret en –competities. Zo werden de Olympische Spelen er al tweemaal georganiseerd (1964, 1976) en talloze wereldkampioenschappen alpineskiën. En ze kunnen er ook goed zingen. Naast de Wiener Sängerknaben zijn ook de Innsbruck Sängerknaben populair. De duizend jaar oude stad ligt 574 m boven de zeespiegel.

Het lijkt ons de beste keuze om op één dag de hoogtepunten van de stad te bezoeken met de Hop on/Hop off bus.

We pakken de eerste bus aan de stop vlak bij het hotel. De audiogids (een kop-telefoon op ons hoofd) becommentarieert de bezienswaardigheden. En wat ik zie en hoor klopt met het beeld dat ik heb over Oostenrijkse steden: statige gebouwen gaande van operahuizen tot kerken en kathedralen over musea. En alles met de nodige pracht, praal en barok. 't Goh, als het hier al zo is, wat moet dat zijn in Wenen, het centrum en de hoofdstad van dit land?

We stappen af de bus op de top van de Bergisel berg waar de Olympische schansspring installatie gebouwd werd. Vanuit een kiosachtig gebouwtje op de juiste plek op de berg, hebben we een geweldig panorama van de stad onder ons en met een bergketen in de achtergrond. Innsbruck ligt inderdaad in een vallei tussen twee bergketens in.

We wandelen van hieruit een lus van 3 km in het bos op de top van de Bergisal rond het schansspring complex. Onderweg staat op een uitkijkpunt aan de rand van het bos zo'n zwevend staketsel in glas dat redelijk ver over de rand van de rotsen uitsteekt over een ravijn, waar je los doorheen kunt kijken. Martine *nijpt ze*.

Na een dik uur springen we terug op de bus om af te stappen aan de oevers van de Inn in de **Mariahilf wijk**. De rivier is vrij breed en de melkkleur van het water verraadt zijn gletsjerherkomst. Er zit sterke stroming op het water. We wandelen langsheen een aangelegd wandelpad met rechts van ons de rivier en links van ons een straat met huizenblokken waarvan de façades geschilderd zijn in verschillende pastelkleuren

De Oude Stad – coronaproof?

We trekken verder de Altstadt in waar we de Dom van Innsbruck bezoeken, een kathedraal met twee torens met van binnen het soort praal en pracht die ik nog weinig gezien heb in kerken, ook niet in onze eigen Gentse Sint-Baafs Kathedraal. De Da Vinci-achtige schilderijen op de zoldering, de versieringen van de pilaren, het altaar, de preekstoel en het orgel zijn gewoonweg indrukwekkend maar ook protserig.

We wandelen verder door de Altstadt, het oude middeleeuwse stadsgedeelte met straatnamen als Marie-Theresien Strasse, Herzog Friedrich Strasse. Het centraal gelegen

Marktplatz of marktplein is het centrum van de stad met zijn Jezuïetenkerk, de Obelisk, de overdadige horeca en drankterrassen, het Hard Rock Café en de bergen die uit de achtergrond oprijzen.

Lijkt Innsbruck coronaproof? Niet echt. We zien volle terrassen, de standaardafstand van 1,5 m tussen de stoelen en tafels is verschrompeld naar 1 metertje, we zien lange tafels waar minstens 15 mensen aan dineren en mondkmaskers zijn niet verplicht op straat. Ik check vanavond de Europese coronakaart en merk dat het 'groene' Italië al wat oranje kleurt en dan vooral in het noorden, net waar wij naartoe rijden. Maar het is nog niet rood zoals in Spanje en Frankrijk.

... met de vlam in de pijp scheur ik door de Brennerpas ...

We vertrekken op tijd uit Innsbruck want onze weerapp voorziet regenweer deze namiddag. We willen toch de in de reisboekjes bejubelde autotocht doorheen de Dolomieten liefst in schoon weer afleggen.

We rijden richting de Brennerpas, een gestage klim tot aan de Brennertunnel waar we boven op ons Oostenrijks wegvignet nog eens 10 euro tol mogen betalen.

Ondertussen herinnert La Martina zich een liedje uit haar jeugd van ene Henk Wijngaard: *met de vlam in de pijp scheur ik door de Brennerpas ...* Als ze het dan nog eens vindt op Spotify en laat afspelen op de telefoon, blijft het melodietje hangen in ons hoofd.

Maar goed, het is toch beter om op zulke wegen gefocust te zijn want er zijn weinig rechte stukken autosnelweg en de maximumsnelheid schommelt afwisselend tussen 80 en 110 km/u.

Eens door de tunnel rijden we Italië binnen en even verderop nemen we de afslag naar Ortisei, want daar begint een **panoramaroute door de Dolomieten** van zo'n 60 km tot in Cortina d'Ampezzo. We passeren stadjes zoals Val Gardena, Corvara en La Ila die uitgerust zijn met skistations en kabelbanen om horden wintertoeristen te ontvangen. Nu is het relatief kalm ook mede door de coronacrisis natuurlijk.

Het gebergte wordt ruwer en het tweevaksbaantje kronkelt zicht over berg en dal. De berggrogen zijn begroeid met groen en eenmaal boven de boomgrens schieten dan granieten monolieten de lucht in. Tot een eind boven de 3.000 m.

Ons tweevaksbaantje kronkelt soms halverwege de valleivloer en de bergtoppen om dan weer eens van gans beneden tot over een bergpas te gaan. Wielertoerisme floreert hier en omdat er geen apart fietspad is, let je best op om niemand omver te rijden.

Er staan ook massa's verkeerscamera's opgesteld langs de afgesloten Italiaanse bergwegen. Het is altijd een beetje raden naar de maximumsnelheid omdat die voortdurend wisselt tussen 50 en 70 km/u. Als mijn GPS weeral eens een snelheidscamera aankondigt, verminder ik voor alle zekerheid tot 50 km/u.

Onderweg lijken de huizen allemaal op elkaar, Oostenrijkse stijl, in hout en met veel bloembakken aan de balkons. Er moet ook een soort motorwedstrijd aan de gang zijn. Genummerde derny-achtige, lichte en antieke tweewielers rijden op de weg, niet traag maar ook niet te rap. Het lijkt niet direct op een snelheidswedstrijd. We zien aan controleposten de deelnemers een stempel krijgen in hun boekje.

Cortina d'Ampezzo

We rijden rond de middag Cortina d'Ampezzo (1.224 m hoogte) binnen, *Queen of the Dolomites* lezen we. En dat ze in 2026 de Olympische winterspelen opnieuw organiseren, snappen we ook. Aan de kerk staat zelfs een digitale klok die seconde per seconde aftelt tot D-day.

Pittoresk Cortina ligt in een put en is omgeven door prachtige Dolomietentoppen in allerlei grijze tinten. Vanuit elke plek in het stadje kan je de bergen zien. Het is vooral een bekend skioord voor het chiquévolkje. En dat zie je al aan de verkeersvrije hoofdstraat vol merkenwinkels. Zelfs het laatste Audi break model staat op een podium in de straat te blinken voor kijklustige toeristen.

Ons tweesterren familiehotelletje ligt *klofneefest* de kerk temidden het centrum. Ideaal gelegen als uitvalsbasis voor een namiddagwandeling langs een Vennbahn-achtige, oude spoorwegbedding die omgevormd is tot een fiets- en wandelroute en dwars door Cortina loopt. Dreigende onweerswolken en gedonder vanuit de bergen dwingen ons tot terugkeer en onze timing

Cortina d'Ampezzo, beneden in de valle

is perfect want we stappen ons hotel binnen op het moment dat het begint te regenen.

Zoals elke avond check ik de evolutie van de corona kleurcodes in Europa. In de laatste update kleurt Spanje volledig rood, Frankrijk driekwart en is er nu ook een rode regio in Oostenrijk (Wenen). Ondertussen is Noord-Italië volledig oranje gekleurd.

DOLOMIETEN

De naam van het gebergte is genoemd naar het mineraal 'dolomiet' dat op zijn beurt werd genoemd naar de Franse geoloog Dolomieu. Ze zijn een onderdeel van de Zuidelijke Alpen en onderscheiden zich van de rest van de Alpen door hun grilligheid, scherpe pieken, smalle ravijnen en steile afgronden. De grijs-gele kleur van de rotswanden boven de boomgrens, veroorzaakt door magnesium, is ook typisch voor de bergketen.

De hoogste piek is Marmolada (3.343 m) en er zijn nog 15 bergtoppen boven de 3.000 m. Er is een oostelijk (Cortina d'Ampezzo) en een westelijk deel (Stelvio). We bezoeken beide delen te beginnen met het oostelijk deel.

Er werd hier hevig gevochten tijdens WOI en uiteindelijk werd een deel van Tirol ingepalmd door Italië.

Een 'da non perdere' wandeltocht

De volgende ochtend toont een blauwe lucht en zo zijn de onweerswolken van gisteren verjaagd. We rijden naar de start van onze wandeltocht. Die begint aan de Ra Stua hut langs een oud militair pad aangelegd door de Oostenrijkers tijdens WOI.

Uit de brochure met tientallen bergwandelingen die we gisteren van de hotel-receptie ontvingen, was het moeilijk kiezen. Dus keek ik meteen naar de 'da non perdere' of de niet te missen tochten en ook in mijn Lonely Planet reisgids. We kozen voor een halve dag wandeling: van de Ra Stua hut (1.670 m) naar Forcella Lerosa (2.020 m) met de start een 12-tal km ten noorden van Cortina in het Parco Naturale d'Elle Dolomiti d'Ampezzo. Klinkt geweldig toch? Alleen al voor de naam zou je gaan.

We klimmen in een sparren- en dennenbos via haarspeldbochten omhoog. Het pad is net niet te steil. Aan elke draai is er wel een uitzicht op de vallei en we zien onze auto op de parking bij elke bocht verkleinen tot een nietige, rode *stekduuze*. De sparren en dennen lijken eeuwenoud vanwege de stammen met enorme diameters.

Koebellen verraden dat die beesten ergens aan de andere kant van het bos grazen. Hogerop stappen we door een loo waar de bomen plaats gemaakt hebben voor een kleine, gezellige groene vallei. Het is een soort ingezakte, langwerpige kuil waar ook koeien grazen, getuige de vele koeienstronten en bijhorende strontvliegen.

We stappen verder en komen uit bij een houten huisje (privaat) aan een pad langs de boomgrens en bereiken de prachtige **Lerosa vallei**, een dikke 2.000 m hoog. Op deze plek kijken we neer op het lagergelegen dennenbos waaruit we daarnet gewandeld kwamen, zien we de roze tot geelachtige rotsmuren van het gebergte evenals de bergpieken zover ons oog kan reiken.

We lezen op een toeristisch bord dat deze plek een belangrijk militair station was tijdens WO1 inclusief twee kerkhoven in de buurt voor gesneuvelde Oostenrijkers. Maar daar is nu niets meer van te zien.

De koeien die we daarnet hoorden, zien we hier lopen. Het moeten hier vruchtbare graslanden zijn. Op de top van de vallei hebben we zicht op de Croda Rossa (3.146 m), een fantastische Dolomietenpiek.

We keren terug langs het andere been van de lus, een zeer steile rotsachtige weg naar beneden en vergt veel van onze knieën en heupen.

Het is middag als we terug aan het startpunt staan, tijd om te picknicken.

Lerosa Vallei

Parco Naturale Tre Cime

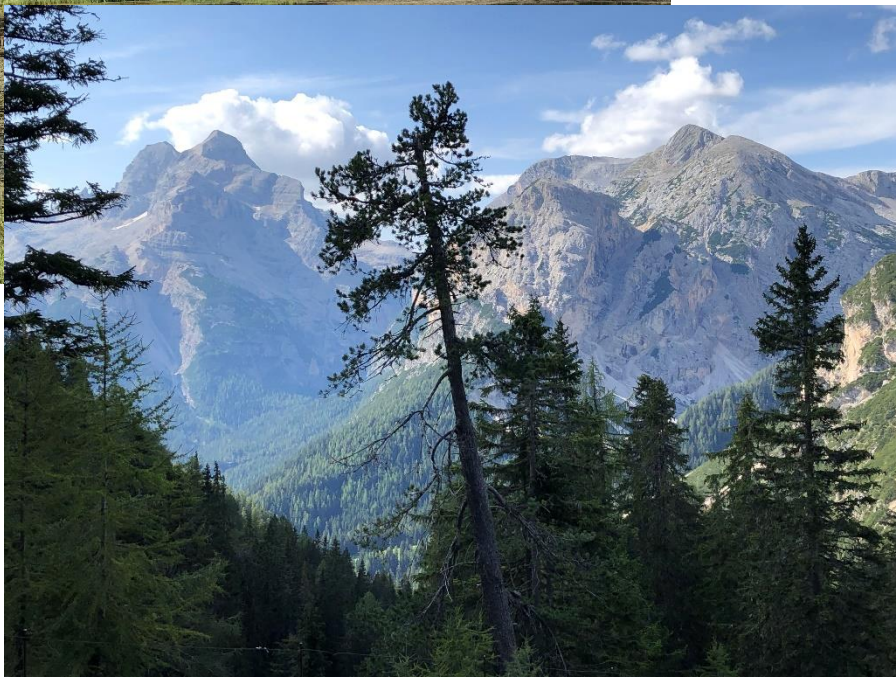
We rijden door naar een ander natuurpark rond Cortina: Parco Naturale Tre Cime (Het Drie Pieken Nationaal Park). De streek is een beroemde en beruchte klimmerslokatie. We bevinden ons hier aan de noordzijde van de Drie Pieken.

Er wordt nogal gestoefd in de toeristenbrochuurtes over deze plek als hèt herkenningpunt van de Dolomieten. Maar als we ginds aankomen dan kunnen we toch niet meteen die drie pieken tussen de tien andere herkennen in dit fenomenaal decor. Zelfs de vergelijking met een posterfoto aan het uitzichtpunt geeft geen uitsluitsel. Ik vraag raad aan collega-toeristen en we kunnen ons min of meer een consensus vormen welke drie bergpieken bedoeld worden. Ze doen me denken aan de drie monolieten in het NP Torres del Paine in Chili ('De Wereld Rond', blz. 359). Dit wil dan ook zeggen dat het uitzicht adembenemend is en er hier niet wordt gekeken op een piek meer of minder. We rijden verder naar de zuidkant van de Drie Pieken waar we een even spectaculair zicht krijgen.

Via het Meer van Misurina dalen we af naar Cortina. Wat opvalt zijn de steile klimmen/dalen met regelmatig percentages van 12% en meer. Harde tijden voor de wielertoeristen waarvan sommigen amper 7 km/u halen, schat ik.

De Dolomieten

25 Tornanti

Het ontbijtzaaltje in ons hotelletje is een krappe bedoening. En om het corona veilig te houden draagt iedereen verplicht een mondkapje en zijn plasticen platen geplaatst tussen de tafeltjes. Een vreemd tafereel speelt zich af tussen de hotelbediende en een vlieg boven het ontbijtbuffet. Zonder aarzelen neemt ze een spuitbus uit haar zak en spuit het beestje dood ... boven het eten.

We kiezen vandaag niet voor de kortste en snelste weg naar ons volgend doel maar voor de mooiste, de **Strada Dolomites** langs de Val di Fassa (de Fassavallei) doorheen het hart van de Dolomieten.

Cortina verlaten is klimmen uit de put en per definitie een steile col berijden, de S. Lucia, waar elke haarspeldbocht genummerd is: 25 bochten (*tornanti*) in totaal. De kleine en ranke kerkjes van de gemeenten aan de voet of halverwege de berg vallen op.

We passeren Arabba, een stadje van waaruit een andere col vertrekt (Col di Lana), die blijkbaar populair is bij de wielertoeristen. *Ganse bressen* sleuren zich naar boven, de elektrische fietsers iets makkelijker dan de klassieke. Het valt op hoeveel vrouwen zich meten met de mannen.

Het landschap blijft verwonderen. Vanaf de top van één van de cols zien we hoe de bergketen een hoefijzervormig massief vormt, een soort amfitheater rond de vallei, met de **Marmolada** (hoogste berg met 3.343 m) als blikvanger. Alvast schoner dan de felle kleuren van de Ferrari's en Lamborghini's van de Italiaanse elite die de bergen komen opgestoven. Daar verbleken de Duitsers-met-pet-en-zonnebril mee in hun Mercedes en BMW-cabriolets.

We dalen af in de prachtige Fassavallei, een soort lange doorsteek geflankeerd door die typische Dolomietenpieken. Het is een brede vallei en de vloer is bezaaid met tal van dorpjes en kleine stadjes, elk met hun slanke kerkjes. Ze vormen een aaneengesloten ketting van bebouwing, een soort van Vlaamse lintbebouwing. Het is langs de col naar de vallei toe dat een motorrijder zijn draai mist en in het decor valt. Gelukkig zonder veel erg want de snelheid lag niet al te hoog en hij viel langs de ondiepe kant van de haarspeldbocht. Langs diezelfde afdaling rijden we verder door onder een houten staketsel/brug. Het lijkt een houten overkapping van een skipiste te zijn.

MIJN AUTO GPS MAAKT OVERUREN

De Italiaanse politie heeft ervoor gekozen om de snelheid in toom te houden door zowat elke paar kilometer een snelheidscamera te plaatsen. Hier is de algemene maximumsnelheid duidelijk: 50 km/u. En omdat mijn auto GPS dat weet, vertelt het GPS-madammetje-met-Hollands-accent me om de haverklap: 'U nadert een snelheidscamera', even verder herhaald door 'Snelheidscamera'.

Als je weet dat elk dorpje zijn rotondes heeft en die door haar ook aangekondigd worden, aangevuld met de hoeveelste straat ik moet inslaan en met het nummer van de weg, dan begrijp je dat mijn GPS voortdurend aan het babbelen is.

Over wegnummers gesproken: de secundaire wegen in Italië worden genummerd, beginnend met twee letters en gevolgd door (een) cijfer(s). Vele wegen noemen SSxx. Het GPS-vrouwje spreekt de dubbele S goed uit maar de wegen genummerd als SRxx, spreekt ze uit als Senior. Een kleine *bug* in de GPS-software.

Bolzano – Bozen

We rijden de vallei uit via een geleidelijke – ik schat 20 km afdaling – naar de provinciehoofdstad Bolzano over een perfecte asfaltlaag, de eerste deze week, de autosnelwegen niet meegerekend. We reizen door tal van tunnels waaronder een zeer lange die rechtstreeks uitkomt aan de rand van de stad om zo na 127 km Strada Dolomites, Bolzano binnen te rijden.

Ons hotel ligt net in het begin van een verkeersvrije zone maar ik waag me er toch 50 m in om alvast de valiezen te lossen. De jongen aan de receptie schrikt en maant me aan onmiddellijk weg te rijden. We kunnen terecht in de parkeergarage van het hotel om de hoek. Ik bemerk wel dat camera's de toegang tot de wandelaarszone bewaken. Ik heb dus vrij zeker een boete aan mijn been. De receptiejongen is echter zo vriendelijk om onmiddellijk een mail te sturen naar de politie met ons kenteken en uur van aankomst om zo een boete te vermijden. We zullen pas een paar weken later weten of het gelukt is. (... het is gelukt).

We bezoeken deze namiddag de stad en laten ons verloren lopen in diezelfde verkeersvrije zone. De stad lijkt een aaneenschakeling van smalle straatjes en pleintjes en terrassen van cafés en restaurants, allemaal druk bezet. Het is dan ook nog 29° warm deze namiddag. Het vele volk doet ons rondlopen met mondkapjes.

Om man en vrouw tevreden te stellen, vinden we een evenwicht in winkelbezoeken en terrasbezoeken. Alhoewel. Martine heeft een soort afspraak met haar sporthorloge die vibreert als ze 10.000 stappen per dag haalt. Dus moet er veel gewandeld worden want *da spel* moet vibreren om haar dag goed te maken.

Vanaf de terrasjes op het centrale marktplein is de voornaamste bezigheid kijken naar de passanten met een glas wijn in de hand. Samen beamen we dat er veel schoon volk rondloopt in deze stad.

Na het avondeten passeren we nog een optreden van een live band, coronaproof georganiseerd met afstand tussen de stoelen, waarop ik niet meteen een label kan plaatsen. Het is een soort techno-jazz. We wandelen ook voorbij een bedelaar-met-humor. De dertiger, gezeten op de stoep, heeft vier potjes voor zich staan met daaronder een kartonnetje: eentje voor 'food', eentje voor 'weed', eentje voor 'beer' en eentje voor 'LSD'. Aan de voorbijganger de keuze in welk potje hij/zij geld wenst te smijten.

Als we even teruggaan in de recente geschiedenis werd Bolzano (of Bozen in het Duits) samen met Zuid-Tirol na WOII-deel van Italië. Daarom voelt de stad zeer Oostenrijks aan, ook omdat alles tweetalig Italiaans/Duits is: straatnamen, verkeersborden, de horeca en op de openbare plaatsen.

Ik lees vanavond dat in ons land en ook elders in Europa het aantal Covid19 besmettingen razendsnel toeneemt, tot over de 1.500 per dag. Er is dus een tweede besmettingsgolf aan de gang, erger dan de eerste en met besmettingsaantallen vergelijkbaar ten tijde van de lockdown periode in maart. Ik check de corona kleurenkaart, maar in Italië blijft alles voorlopig groen of oranje.

Zona de la Grappa

We draaien vanuit Bolzano de A22 autosnelweg op. Grote borden met 'Dolomieten Unesco Werelderfgoed' drukken ons nog eens op de feiten maar wat vooral opvalt, zijn de kilometerslange appel- en perenplantages langs beide zijden van de snelweg. We lezen dat er renetten en golden delicious groeien.

De aanblik van de bergen is veranderd. We zien met een beetje goeie wil een soort tafelbergen, dicht begroeid op de schuinere bergwanden en krijtkleurig op de loodrechte rotswanden.

We nemen de afslag en rijden richting Madonna di Campiglio, een Dolomietenstad op 1.553 m hoogte maar omringd door nog hogere pieken. Het is een bekend skioord waar we een koffiestop inlassen. We zien de kale pistes in de sparrenbossen op de steile bergen. Die wit besneeuwde pistes tussen het dichte groen met skiënde toeristen moeten in de winterperiode spectaculaire beelden opleveren.

Maar vooraleer we M. di C. binnenrijden, rijden we na het verlaten van de autosnelweg door een nauwe vallei waar iedere vierkante meter grond ingepalmd is door nog meer fruitplantages maar ook door druivenranken. Appelen en peren hangen *gruisdikke* op de strak gesnoeide boompjes en de druivenstreek wordt aangekondigd als 'Zona de la Grappa'.

We verlaten een van de valleien en draaien een col op. Op de top ligt een golfterrein, prachtig gelegen tussen de Dolomietenpieken. Even verder rijden we door een 2 km lange tunnel die een afslag heeft naar het centrum van M. di C.

Het laatste traject van de 178 km naar **Riva del Garda** gaat door een ruw landschap. We vertoeven terug een tijdje in de hoge Dolomieten. De cols zijn steil en de valleien maken plaats voor diepe ravijnen. Er is geen plaats meer voor fruit en druiven maar veel-er voor tunnels, bruggen en overhangende rotsen.

Riva is de populairste stad aan het noordpunt van het Garda Meer waar de Dolomieten uitdeinen en de streek uiteindelijk vlak wordt. Het meer roept bij mij jeugdherinneringen op toen ik als puber met mijn ouders meereisde. Het is sindsdien de eerste keer dat ik hier terugkeer. Vanaf het strand zien we tientallen windsurfers op het reuzenmeer (51 km lang en 17 km op zijn breedst) omdat uitgerekend hier altijd veel wind staat. Dit komt door de vorm van het meer en de nabijheid van de bergen waardoor een soort trechter ontstaat.

Net als Bolzano heeft Riva een Germaanse link als deel van Habsburg, Oostenrijk. Het werd ook ingelijfd door Italië na WO1. Naar ik verneem zouden de verlichte geesten Nietzsche en Kafka hier kind aan huis geweest zijn. Straten en pleinen zijn naar hen vernoemd.

Het blij weerzien met Omar

Het was april 2004 in Chili. Mijn broer en ik boekten in San Pedro de Atacama een driedaagse jeepreis over de Altiplano, de hoogvlakte in de Andes tussen Chili en Bolivia, met de Uyuni zoutvlakte in Bolivia als eindpunt. Het is nog steeds mijn meest memorabele en mooiste natuurtrip ooit. Op die driedaagse waren ook een Frans koppel en een Italiaan aanwezig ('De Wereld Rond', blz. 332). Die Italiaan noemt Omar, woont nabij Riva del Garda en we hebben vorige maand via Messenger afgesproken in de hotellobby.

De ontmoeting is hartelijk maar coronaregels verbieden ons om te familiair te zijn. Het rare is dat ik hem na 16 jaar onmiddellijk herken ondanks hij zijn lang haar ingeruild heeft voor een *brosken*. Hij heeft een typisch Italiaans cadeautje mee voor ons: een fles grappa en een fles olijfolie. Zijn knappe vriendin is Braziliaanse en afkomstig van de

provincie Sao Paulo, waar ik zo lang heb verbleven voor mijn werk. Het ijs is meteen gebroken en vooral Omar blijkt een moeilijk te stoppen babbelaar te zijn. We wandelen langs de oevers van het meer naar de oude stad van Riva waar we dineren. Daarna doen we nog een terrasje, één van de vele aan de rand van het meer. We sluiten een mooie avond af met een cadeau van ons aan hen: een mandje gevuld met enkele typische Belgische bieren.

Terug op de hotelkamer lees ik dat Pogacar de afsluitende tijdrit en de Ronde van Frankrijk wint. Wat een verrassend slot op deze 19e september 2020 en meteen een ontgoocheling van formaat voor Roglic en de Jumbo Visma ploeg met Wout Van Aert.

Mountainbiken over de klippen rond het Garda Meer

We beslissen om de dag te starten met een bezoek aan een 4 km verderop gelegen waterval die zich 100 m diep in een grot stort maar het domein is gesloten wegens ... te weinig water. En als er geen water is dan is er ook geen waterval.

We lassen dan maar een luie periode in, wat wel mag in een temperatuur van net geen 30°, aan de zwemkom van het hotel.

Deel drie van de dag is iets actiever voor mij. Ik huur een mountainbike. De hotelreceptie heeft me een prachtige route uitgestippeld. Ik volg een klimmend, onverhard en uit de rotsen gekapt wegje langsheen het meer. Hier rijzen de rotsen loodrecht uit het water. De uitzichtpunten vanuit de hoogte op het meer en op de oude stad Riva zijn wondermooi. Ik rij ook door diverse ruwe tunnels, steeds hoger en hoger en de uitzichten worden weidser. Het valt op dat de overgrote meerderheid van de mountainbike collega's elektrisch rijden. Op het hoogste punt zie ik de haarspeldbocht en onder mij.

Mountainbiken rond het Garda Meer

Ik *kier* mijn *kerre* en kan niet anders dan langs dezelfde weg terugkeren en lever de fiets terug in.

Tijd om het gezellige oude stadsdeel te bezoeken. We hebben gisteravond enkel een glimp opgevangen – want we waren te druk in de babbel met Omar - en we gaan nu verder verkennen. De oude binnenstad is een gezellig ding met om en bij de 15 wandelstraten die een aaneengesloten horeca lint vormen. Het centrale plein ligt aan de oever van het meer, aan een kleine jachthaven.

KOFFIE IN ITALIE

Toen Omar me toevertrouwde dat hij dagelijks een paar espresso's-met-suiker drinkt, in één teug, dan wist ik het zeker: geen enkele Italiaan functioneert vooraleer hij 's morgens zijn espresso gedronken heeft.

Voor ons is zo'n espresso veel te straf. Daarom vragen we altijd een 'café americano', een soort aangelengde espresso. In alle geval een koffie die niet in één slok leeg is.

Je zou verwachten dat een Zuid-Amerikaans of Aziatisch koffiebonenland aanspraak zou maken op de titel van 'beste koffieland', maar het is zonder meer Italië. Er zijn zoveel koffiehuisen in het land als biercafés bij ons. Maar wist je dat de eerste cafés uit de 17e eeuw koffiehuisen waren? Het woord café is afkomstig uit het Frans en betekent koffie.

Alles draait rond de uitvinding van een belangrijk instrument: de espresso-machine, die met druk water door de koffie perst. Een perfect gezet kopje espresso voldoet aan veel voorwaarden:

- De druk waarmee het water door de koffie wordt geperst moet 9 atmosfeer bedragen.

- Het water moet een temperatuur van 92° hebben. Te warm water leidt tot te donkere koffie met een brandsmaak, te koud water tot een slappe koffie.

- De koffiehopper moet na ieder gebruik worden leeggemaakt door de koffie in een bakje uit te slaan wat een typisch geluid geeft.

- De dosering bedraagt 7g per kopje. Te weinig geeft een slappe koffie en bij te veel stroomt de koffie niet goed door met een brandsmaak als gevolg.

- De kopjes moeten altijd voorverwarmd zijn. Als de koffie in een koud kopje valt koelt de koffie te sterk af en verdwijnt het typische schuimlaagje.

- De koffiebonen zijn een mengeling van *Coffea Arabica* en *Coffea Robusta*. Elk koffiemerk heeft zijn eigen mengeling en roostermethode.

En hoe win je koffie uit de koffieboon? Lees eens het kadertje over koffie in mijn reisverslag over Panama in dit boek.

Taxfree ... No taxfree. *Wadest nui eigenlijk?*

Nadat we vanuit Bolzano zuidwaarts gezakt waren naar Riva del G., rijden we nu terug noordwaarts richting Tirano, een grensstadje aan de Italiaans/Zwitserse grens.

We volgen eerst een stuk autostrade. Ik vertel dit alleen maar omdat op bepaalde stroken de geluidsmuren bedekt zijn met zonnepanelen. Er zit een knik in de muren waardoor de zonnepanelen beter gericht staan naar de zon. Als dat geen mooi voorbeeld is van twee (ecologische) vliegen in één klap: anti-lawaai en opwekking elektriciteit.

Na de autosnelweg duiken we terug de Dolomieten in met een vergelijkbaar landschap als de vorige dagen. Het lastigste is nog het respecteren van de juiste snelheid op de Italiaanse wegen met al die snelheidscontroles en -camera's. Onoplettendheid gecombineerd met een ietwat te zware voet kan u honderden euro's aan boetes kosten.

Het landschap wordt ruwer met diepe valleien en ravijnen. We rijden opnieuw over hoge cols en dat wordt bevestigd door de eerste bergtoppen met eeuwige sneeuw.

Het is al een stuk in de namiddag als we na 158 km afdalen naar het relatief laag gelegen **Tirano** (441 m) op drie km van de Zwitserse grens aan de voet van de Alpen. Of zijn het nog Dolomieten?

Na de hotel check-in, informeren we in het station van Tirano naar de toeristische trekpleister van de streek, namelijk de rode trein of de Bernina Express, een smalspoor over en door de Alpen.

Maar dat is zonder een douanier gerekend. Vooraleer aan de infobalie te komen, passeren we het douanekantoor. Ik lees op de ad valvas borden dat er een douanedocument moet ingevuld worden.

'Do we need to complete the custom form?' vraag ik hem. Een paar Italiaanse volzinnen zijn het antwoord met daartussen twee belangrijke Engelse woorden: Tax Free.

'Yes, Si', antwoord ik.

'Passport bitte', vraagt hij in het Duits. Ik geef hem mijn Belgische identiteitskaart. Hij verschiet:

'You are from EU', kan hij toch enkele woorden Engels en dan komt het:
'No Tax Free!'

Het begint me te dagen dat hij veronderstelt dat we goederen willen declareren en dat we daarop belastingen moeten betalen wegens import in Zwitserland, een niet EU-land. De man wenkt ons in zijn kantoor en begint op zijn PC te tokkelen. Hij wil het scherm naar mij draaien maar dat lukt niet dus moet ik achter zijn bureel komen en het scherm lezen. Hij heeft Google Translate geopend en iets geschreven. Het is wat ik dacht: ik moet op mijn aan te geven goederen invoerrechten betalen. Hoe moet ik nu uitleggen dat ik gewoon kwam informeren over de trein die we morgen willen nemen en ik hoege-naamd niets aan te geven heb? Ik mag op zijn stoel plaatsnemen, typ wat ik moet typen en verander de taalcode in Google Translate: NL → IT. Hij leest de vertaling, ik zie *zijne frank vallen* en een glimlach verschijnt op zijn gezicht. Zijn overijverigheid heeft plaats gemaakt voor een gulle lach en ik moet bijna een omhelzing vermijden om uit zijn kantoor te geraken.

We bezoeken het kleine historische centrum van Tirano met nauwe kassestraatjes, diverse kerkjes en enkele stadspoorten. Er staan ook twee palazzo's in de wijk die nu omgevormd zijn tot musea. Ze dateren uit de 16e eeuw. Het lijkt ons een zeer oud stads-gedeelte waar de lokale bewoners precies nog in de gebouwen wonen.

We lopen terug naar ons hotel al over de gekanaliseerde Adda rivier. Die loopt als één rechte streep *van essentend* door Tirano, als scheidslijn tussen de oude en de nieuwe stad.

Geboycot door het GLW

We moeten deze morgen kiezen tussen een Engels of een Italiaans ontbijt. We kiezen elk voor een ander ontbijt. Engels ontbijt is klassiek met toast, ei, spek en kaas maar bij de Italiaanse versie is het zoetigheid ten top: flancake en een grote croissant gevuld met gele crème en confituur. Gecombineerd met hun straffe koffie heeft mijn maag de ganse voormiddag tijd nodig gehad om dit goedje te verteren. Ik weet wat ik morgenvroeg niet ga kiezen.

BERNINA EXPRESS

De Bernina Express Lijn – de rode trein genoemd - is een klein deeltje van een 384 km smalspoor netwerk over en door de Alpen en is eigenaar van de Rhatische Spoorweg onderneming, een onderdeel van de Zwitserse spoorwegen.

De lijn verbindt Tirano, Italië op 441 m hoogte naar het mondaine St. Moritz, Zwitserland op 1.775 m hoogte over een afstand van 61 km. Ze is de enige spoorweglijn in Europa die over de Alpen loopt met als hoogste punt Ospizio Bernina op 2.253 m. Hij overbrugt dus 1.812 m tussen Tirano tot aan het hoogste punt in Ospizio en dat over een afstand van 22 horizontale km's. Rekenen jullie het gemiddelde stijgingspercentage uit?

Het is geen tandradspoor maar een gewone spoorlijn met een stijging tot 7%, wetende dat de 'normale' spoorlijnen maar gemiddeld 2% stijging aankunnen.

Het volledige smalspoor netwerk is Unesco Werelderfgoed sinds 2008 en telt 55 tunnels en 169 bruggen. Rood is de kleur van de trein.

Met de trein van 9u vertrekken we uit het station van Tirano en rijden parallel met de Via Italia, een drukke verkeersas die de stad doorkruist. We passeren na 1 km de prachtige Basiliek van de Madonna van Tirano uit de 16e eeuw, waar in 1504 de Maagd Maria zou zijn verschenen.

En na 3 km overschrijden we al de grens met Zwitserland met een stop aan het eerste Zwitserse stationnetje. We doen niet de volledige 61 km naar Sankt Moritz (62 € pp, H/T) wegens de nogal heftige prijs maar vooral wegens de zware bewolking. We besluiten om de rit te boeken tot in Ospizio Bernina (40,10 € pp, H/T), op het hoogste punt van de lijn (2.253 m).

De rode trein met moderne wagons en grote ruiten zet zijn kronkelende tocht verder, dieper en hoger de Zwitserse Alpen in. In Brusio doet de trein iets eigenaardigs. Hij rijdt over een cirkelvormige, ronde viaduct net als een klaverblad bij een autostrade. Tijdens die cirkelende beweging klimt de trein hoger en hoger en kan hij vlugger hoogte nemen over een kleinere afstand.

Daarna klimt hij gestaag verder door de naaldwouden om in de regio van **Alp Grüm** een aantal wijde haarspeldbochten te nemen. Alp Grüm zelf op 2.091 m biedt het mooiste panorama van de rit met uitzicht op de Palü gletsjer en enkele Alpentoppen ... ware het niet dat we geboycot worden door het GLW (Genootschap van Laaghangende Wolken). Het GLW is een natuurlijke vereniging die alle wolken verzamelt om de mooiste zichten te maskeren enkel en alleen om toeristen te kloten.

Terugkeren in stukken en brokken

Na anderhalf uur stappen we af in **Ospizio Bernina** op 2.253 m. Het is er 7° en we bevinden ons boven het GLW. Hier piept de zon. De stopplaats ligt aan twee stuwmeren. We wandelen naar de dam en zien dat de kleur van het ene meer veel bleker is dan de kleur van het andere meer. De namen verraden het al: Lago Bianco (Italiaans voor Witte Meer) en Lej Nair (Romaans voor Zwarte Meer). De meegereisde mountainbikers starten hier hun afdaling richting Italië of verder landinwaarts. Elke trein heeft trouwens een aparte wagon voor het stallen van fietsen ... en ook van boomstammen.

We nemen na een uur de trein terug richting Italië. We passeren opnieuw Alp Grüm en kunnen nu wel genieten van het panorama want het wolkendek lost langzaam op. We kijken naar de pieken en diep in de vallei zien we enkel de morenen van een ver teruggetrokken gletsjer.

We stappen onderweg af in het station van **Cavaglia**. Je vindt er de gletsjertuin met de 'pannen van de reuzen', het resultaat van een natuurfenomeen: door de krachtige, aanhoudende druk van het gletsjerwater hebben stenen en zand in de loop van millennia gletsjermolens in de rotsen uitgegraven. Dit zijn een soort uitgesleten gaten in de rotsen tot 10 m diep.

Daarna springen we terug op de volgende trein – er is elk uur een trein in beide richtingen - en dalen verder af richting Italië. De vele *schutsels* op de zijbermen vallen op. Ze houden afbrokkelende rotsblokken en ook wintersneeuw tegen. We rijden zelfs door houten (anti-)sneeuwtunnels op plaatsen waar het moeilijk sneeuw ruimen is tijdens de winter. Zulke constructies zagen we destijds ook op de spoorlijn van Mendoza, Argentinië over de Andes naar Chili ('De Wereld Rond', blz. 388).

Tijdens de treinrit passeren alle typische Zwitserse ingrediënten de revue: valleien, alpenweiden, pittoreske dorpjes, Zwitserse vlag in de kerktoren. Maar ook de trein die een dorpsplein dwarst, de openbare weg als een perron gebruikt of een rijvak van een autobaan inpalmt en dus te kampen heeft met auto's als tegenliggers.

We stappen een laatste maal onderweg af in **Le Prese**. Daar ligt het Poschiavo Meer. We stappen 4,5 km rond het meer van Le Prese tot Miralago, het volgende treinstation. Na een hete choco en een stukje pruimentartaart treinen we terug naar ons startpunt, het station van Tirano.

We lezen in de digitale krant dat reizen naar rode zones niet meer verboden is maar enkel sterk wordt ontraden en de bubbel van vijf wordt afgeschaft. Vertaald naar ons wil dit eigenlijk zeggen dat we nu overal in Europa terecht kunnen. Maar we gaan toch geen *dommigheden* uithalen. Frankrijk en Spanje blijven voor ons no-go zones.

Mortirolo en Stelvio

We kiezen deze morgen allebei voor het Engels ontbijt.

Vandaag maken we een dagtrip vanuit Tirano tot een heel stuk boven de 2.000 m maar deze keer met de auto in plaats van de trein. Het eindpunt is de Passo dello Stelvio op 2.758 m ofwel de top van de legendarische berg uit de Giro waar Thomas De Gendt in mei 2012 zijn mooiste zege behaalde.

We klimmen uit de put die Tirano heet (op 441 m) en rijden richting Bormio (op 1.225 m) aan de voet van de Stelvio. Onderweg passeren we de Mortirolo, nog zo'n Giroberg. We zitten dus nog steeds in de Dolomieten en flirten continu met de Zwitserse grens.

Na een half uur rijden we Bormio binnen. Maar niet zonder een resem tunnels achter ons te laten gaande van 963 m lengte tot 7.925 m. Dat is bijna 8 km door een verlichte mollenpijp rijden.

Even buiten de stad zien we de officiële start van de **Stelvioklim: 20 km lang**. Je moet weten dat de weg ernaar toe al kilometers aan het stijgen is. Dus als je vertrekt vanuit het centrum, tel er gerust 5 km bij.

De eerste helft van de klim is over smalle wegen, kort na elkaar gelegen haarspeldbochten, steil (gemiddeld 10%) en smalle, draaiende tunnels en overkappingen waar het altijd bang afwachten is op een tegenligger die hopelijk niet te breed is. Op één plaats zijn er verkeerslichten omdat de tunnel te smal is. De bergwanden van de vallei zijn ruw en gespleten. Vanuit een van die spleten dondert een waterval naar beneden.

Daarna komen we op een plateau terecht met minder steile % en waar je de onmetelijkheid van zo'n kanjer van een berg kan inschatten.

Na een paar km volgen dan de finale haarspeldbochten, te ronden tot aan de top. Er staat nog altijd op een van de betonmuren 'Sagan' geschilderd.

Het is amper 5° op de top. Het panorama is won-

dermooi met net na de top, in de afdaling langs de andere zijde, 25 zigzaggende haarspeldbochten mooi onder elkaar. Het levert prachtige foto's op met de nevelslierten die komen en gaan.

We maken een kleine wandeling naar een hoger gelegen uitkijkpunt, weg van de drukte op de top met zijn vele hotels, winkels en bars. Net een klein dorp. De Zwitserse grens ligt hier op amper 300 m verder noordwaarts klimmen richting de Dreisprachen col (2.843 m). Op de grens staat een trekkershut (Rifugio Garibaldi).

Kampers hebben het moeilijk om de korte haarspeldbochten te nemen. Motoren daarentegen leggen zich plat en halen snelheid. We zien jongeren met hun ski's in de gondel stappen richting de eeuwige sneeuw. Wielertoeristen komen boven en genieten van de geleverde inspanning met een high five (ik ben jaloers). In de WC van een koffiobar wordt het sas coronaproof bediend met een pedaal.

We *kieren ons kerre*, terug richting **Bromio** en stoppen even aan een gedenkboog van WOI. Het is niet de eerste keer dat we herinneringen aan WOI zien. Er moet hier in de regio hevig gevochten zijn. Ik lees/vertaal een tekst op de gedenkplaat:

'Zoveel gruwel in zo'n mooie natuur'.

We houden een late lunchstop in het centrum van Bromio. De GPS leidt ons naar het oude stadsdeel, steevast aangegeven door de verkeersborden 'Zona traffico limitato' (Zone met beperkt verkeer). We zien vanuit de stad de dominante 3.075 m hoge wand van de Monte Reit en de vele skipistes die kale linten trekken op de berghellingen. Moet mooie zichten opleveren in het skiseizoen.

In tegenstelling tot gisteren is de hemel uitgeklaard en is het GLW verdreven. We vieren dat met een glaasje *vino rosso*.

What kind of Mazda?

Tot ziens Tirano, want we rijden deze morgen richting het Comomeer en dwarsen nu de Alpen in plaats van de Dolomieten. De autorit levert terug een pak tunnels op. En als we eergisteren en gisteren nog lichtjes opgewonden werden van al die konijnenpijpen, dan doet het ons vandaag niets meer.

Ons GPS stemmetje-met-hollands-accent heeft een baaldag: we merken onjuistheden op het scherm (onvoldoende geüpdatet?) en ze vergeet snelheidscamera's te melden.

Na 85 km komen we aan in Varenna, aan de oevers van het **Comomeer**. Het miezelt. Hier nemen we de ferry naar Bellagio om een lange omweg met de auto te vermijden. De bediende achter het loket moet het merk van mijn wagen weten om de ticketprijs te bepalen.

'Mazda', antwoord ik.

'What kind of Mazda?' repliceert hij. En hij noemt me onmiddellijk alle types op. Ik heb maar te kiezen. Hij tikt wat op zijn laptop en komt uit op 19 euro.

Wen sanse, de ferry vertrekt al binnen 20 minuten. Er rijden uiteindelijk slechts twee auto's op de boot, een auto met Franse nummerplaat en wij. Een kwartier later rijden we al af de boot en parkeren ons net buiten het stadje. We lassen een koffiepauze in want **Bellagio** is een van de mooiste stadjes met als bijnaam: 'De Parel aan het Comomeer'.

De naam 'Bellagio' doet me denken aan een casino in Las Vegas met dezelfde naam uit de Ocean's films. Daarbij werd de casinodirecteur opgelicht door Brad Pitt en zijn (sympathieke) criminele bende.

De kant van het meer is ingenomen door de horeca en de smalle straatjes heuvelopwaarts zijn ingenomen door winkels. Nog eventjes verder klimmen en we komen op

het kerkplein. Het is hier rustiger want de meeste toeristen slurpen beneden aan hun koffie met zicht op het meer. Wij daarnet ook trouwens.

Como

We rijden na twee uur verder richting Como stad. Het worden 38 kronkelende en wiebelende asfalt kilometers op de kustweg tussen Bellagio en ons einddoel. De weg situeert zich niet op meerniveau en niet op de top van de heuvels maar ergens halverwege, uitgegraven of uitgehouwen uit de rotsen. We rijden onderweg door talloze kleine oeverdorpen en ze bekoren allemaal. Ze zijn zo uitnodigend en verleidelijk om te stoppen en het meer vanuit hun perspectief te laten zien. We stoppen aan een aantal uitzichtplatforms. Het meer is lang en smal. De overkant is duidelijk te zien ondanks het wolkendek.

Omdat de Alpenheuvels direct uit het meer rijzen, hangen die dorpjes 'geplakt' aan de steile bergwand. Verkeersborden geven de maximale snelheid van 70 km/u aan maar het is onmogelijk om die snelheid te halen. De kustweg is zo kronkelig en sommige stukken zo smal, vooral in de dorpen, dat je met kloppend hart hoopt dat er geen brede tegenliggers afkomen, stijl camion, bus of kamper.

Lappe, komt daar toch een bus uit de bocht. *Snokke*, mijn remmen dicht, zet me zo ver mogelijk rechts en heb nog de reflex om mijn spiegels in te klappen. Hij passeert mij op 15 cm denk ik. Eén keer moet ik efkes achteruitrijden voor een camion in aantocht.

Na dit prachtig maar nerveus baantje komen we aan in **Como stad**. Het meer met dezelfde naam heeft de vorm van een omgekeerde Y. En aan de onderkant van het linker-been ligt Como stad. De omgekeerde Y is volledig omringd door Alpentoppen en het meer is 51 km lang.

We bezoeken het oude stadsdeel ... met dezelfde kenmerken als al de vorige. Maar de 14e-eeuwse kathedraal van Como met zijn marmeren façade verdient wel een pluim evenals het plein genoemd naar een van zijn belangrijkste bewoners: A. Volta. Aan die man hebben we de batterijen te danken.

Het is aan zijn standbeeld dat we de zoveelste Aperol Spritz drinken, een echte hype in Italië.

Milaan citytrip

We nemen deze morgen de trein naar Milaan. Onderweg zien we dat tussen Como en Milaan, de vlakte het overneemt van het gebergte. Er is op dit traject niets merkwaardigs te zien. Exact 1u en 1 minuut later stappen we af in Milaan's Stazione Nord.

Het weer is slecht vandaag, zowat de slechtste dag tot nu toe met motregen en wind. De temperatuur schommelt rond de 19°. Maar we laten het niet aan ons hart komen want La Martina ziet het helemaal zitten om deze modestad bij uitstek te bezoeken, uitge-

rekend tijdens de Milanese modeweek. Thuis had ik al een stadswandeling van RouteYou geüpload naar mijn telefoon en die gaan we nu wandelen.

Het begint goed met het Kasteel van Sforzesco, meer een burcht met een enorm binnenplein. Verderop komen we al rap aan bij het herkenningspunt van de stad: de Dom van Milaan.

DE DOM VAN MILAAN

Er is gewerkt aan dit bouwwerk van 1386 tot 1812. Dat is lang maar het resultaat mag er zijn: een indrukwekkende, imposante kathedraal, eentje die uniek is in zijn pracht en glorie.

En dan die wit marmeren, geres-taureerde façade met al die scul-pturen van personen tot op de hoogste torens, die nissen met ronde en spitse bogen, standbeelden en pilaren samengehouden door een web van schragen en schoormuren.

In totaal telt dit wonder 135 torenspitsen en 3200 standbeelden in de façade en op het dak. Het hoogste punt is 108 m hoog met

daarop een vergulde Madonna, de beschermengel van de stad.

We kopen een ticket om de Dom binnenin te zien. We moeten bij de ingang ons rugzakje open doen. De eerste vraag komt direct binnen:

'Do you have a knife?' vraagt de carabinieri agente mij?

'No, I don't', moet ik haar 'teleurstellen'.

Zo overweldigend van buiten, evenzo imponerend is de Dom vanbinnen. Er lijkt geen einde te komen aan de marmeren reuzepilaren van de middenbeuk, marmer uit de Carrara marmergroeven. De glasramen zijn enorm groot. Alles is gewoon een dimensie groter dan andere basilieken en kathedralen. Spijtig dat de renovatie binnenin aan de gang is. De reeds opgekuiste pilaren van marmer vertonen witte, roze, beige en terra kleuren. Een groot verschil met de andere, nog te restaureren pilaren waarvan het marmer door de eeuwen heen donkerbruin is geworden.

Het plein aan de Dom is ook al groot(s) maar spijtig van de vele duiven. Het plein is omringd door poepsjieke galerijen waarin de winkels met alle grote luxemerken vertegenwoordigd zijn.

Op het plein voor de Dom is een betoging van studenten aan de gang. We kunnen uit de spandoeken afleiden dat het een antiracisme aanklacht is, waarschijnlijk nog een uitvloeisel van de Black Lives Matter beweging. Oproerpolitie en militairen staan discreet opgesteld aan elke toegangsweg naar het plein. Ik zie een waterkanon. Maar er zijn geen incidenten en een uurtje later is de boel ontbonden.

Rondom het plein staat een in het oog springende sjieke booggalerij met mozaïeken vloer. Alle grote merken hebben hier een winkel maar hun gerief is peperduur. Aan die winkelstraten lijkt trouwens geen einde te komen. Ik wist niet dat er zoveel modemerken bestonden. Martine is in haar nopjes en sleurt me de ene winkel in en de andere uit. Ik hou iedere keer een beetje mijn hart vast. Ik verdenk RouteYou ervan gesponsord te worden door de kledingketens want hun stadswandeling loopt toch wel bijzonder lang langs al die winkels.

Koffie en de Italianen, het is me wat. We stappen een van de vele bars binnen – deze keer niet de Starbucks – maar wel een lokale koffiebar met als motto: ‘From Sunrise Till Sunset, With You’. Op de T-shirt van de kerel die bestelt, staat: ‘No ordinary crew’. Ik hou er wel van als er *nen hoek af* is.

We wandelen verder en passeren twee universiteiten en nog een paar andere basilieken die in niets aan de grandeur van de Dom raken. Het valt op dat er veel basilieken zijn in de steden van Italië. Technisch gezien mogen ze die naam dragen omdat ze een bepaalde bouwstijl hebben met ‘parasoldaken’ en schriftelijk erkend zijn door de Paus.

We maken de wandellus rond en belanden een tweede keer aan de Dom. De scholen moeten gedaan zijn want het loopt er vol jongeren. Ze *djakkeleuren*, doen dansjes op hun smartphone na, roken en proberen elkaar te imponeren. Stoerdoenerij, de typische puberstreken *verzekerst*.

We verlaten Milaan’s mooiste en stappen naar het station waar we de trein terugnemen naar Como.

’s Avonds lezen we dat de tweede coronagolf in België met meer dan 1600 besmettingen per dag, lockdown proporties aanneemt. Italië doet het voorlopig verrassend goed in Europa.

Mont Blanc vanuit de Povlakte

We staan op met een helblauwe hemel. Milaan is een dag te vroeg gekomen.

Maar niet getreurd, we vertrekken richting de provincie Ligurië aan de Middellandse Zee. We rijden de A4 autostrada op richting Milaan en daarna richting Genua. Even buiten Como wordt het landschap *zo plat als ne cens*. Op het volgende stuk richting Genua rijden we door de Povlakte, maar rechts doemen in de verte de Alpentoppen op. Een kanjer met eeuwige sneeuw op de top is duidelijk zichtbaar. We twijfelen of het de Mont Blanc is maar meneer Google bevestigt ons vermoeden. De 4.810 m hoge berg steekt er met kop en schouders bovenuit.

We besluiten een koffiestop in te lassen in een wildvreemd en lukraak gekozen provinciestedje op Google Maps en vinden **Vercelli** (en niet vermicelli) wel een aparte naam hebben. We parkeren in het centrum voor anderhalf uur en verkennen de oude binnenstad. Uitgerekend in dit stadje kopen we een speelgoedje voor de kleinkinderen.

We rijden verder en naderen de kust. Het sein voor een overdaad aan tunnels doorheen het kustgebergte, een typisch kenmerk voor de Ligurische kust. Tussen het punt van aankomst aan de kust en ons eindpunt in **Chiavari** – zo’n 35 km – is het een aaneenschakeling van tunnels. Ik denk niet dat we 5 km in openlucht gereden hebben. We rijden onder andere over de gloednieuwe brug in Genua, je weet wel, deze die de twee jaar geleden ingestorte brug vervangt. Ze is pas enkele weken open.

Na een halve dag rijden, arriveren we in Chiavari. De zon is van de partij en we flaneren op de dijk die ze hier de ‘Promenade’ noemen. Daarna wandelen we de oude stad in. Komt bekend voor?

Mooi en Meedogenloos

We besluiten om in de late namiddag naar het nabijgelegen, sjeke **Portofino** te rijden. We volgen de enige toegangsweg die er is, namelijk een panoramische kustweg die de kustlijn strak volgt met keren en draaien. Portofino is de terminus van de weg die eindigt op een grote parking. Van daaruit moet je te voet naar zeeniveau waar een uitermate gezellige en pittoreske baai verschijnt. Het doet me denken aan een gelijkwaardig Spaans stadje Cadaques net over de grens met Frankrijk.

Portofino is een exclusief stadje op het uiterste punt van een landtong en thuis voor de rijken en de machtigen. In normale omstandigheden is het hier moeilijk binnenkomen gewoon omdat het te klein is en de politie maar zoveel mensen laat binnenrijden als het stadje aankan. Maar in coronatijden is dit wel mogelijk.

Portofino doet Martine direct denken aan 'Mooi en Meedogenloos', waar dit plaatsje blijkbaar in voorkomt als modestad. Weet je nog, die Amerikaanse soap waar er in één aflevering niets gebeurde, buiten tientallen keren: 'I love you' of 'I hate you' of 'I love another one'. Pas na een honderdtal afleveringen wist je min of meer waar het verhaal naar toe ging. De makers hadden 8.000 afleveringen nodig om de verhaallijn te schetsen.

Het stadje ligt aan een baai, een druppelvormige inham van een honderdtal meter landinwaarts en daardoor beschermd van de golfslag. Aan de jachten die er aangemeerd liggen, weet je dat dit mondain oord een ontmoetingsplaats is voor de rijken. Ik heb de indruk terwijl ik drink van mijn pilsje van 7 euro en Martine van haar glas wijn van 8 euro, dat er op het terras binnen een straal van 50 m toch een paar miljonairs zitten.

Het is donker als we dezelfde kustweg terugnemen. De parking daarnet heeft ons 11 euro gekost (5 euro per uur). Gelukkig compenseert de natuur een stuk: we zien een oerwoud van oranje lichtjes langs de kuststrook en op de berghellingen.

SCAN MIJ

CINQUE TERRE

De 'Cinque Terre' wordt vertaald als de 'Vijf Landen' en is werelderfgoed. Maar het gaat om vijf middeleeuwse idyllische vissersdorpjes gebouwd op of aan een rots aan de Middellandse Zee. De huisjes zijn pastelkleurig. Het zijn:

Monterosso: het grootste dorp met een kleine 2.000 inwoners en gelegen aan een zandstrand

Vernazza: wordt aanzien als het meest pittoreske dorpje van de vijf

Corniglia: ligt als enig dorpje niet aan de zee maar op een rots die 90 m boven het water uitsteekt

Manarola: is het oudste dorp daterend uit de 12e eeuw

Riomaggiore: slingert vanaf de zee langzaam omhoog. De huizen lijken zich aan de rotskust vast te hebben gezogen.

Het is een deel van de Ligurische kust tussen La Spezia en Genua. De vijf dorpjes zijn verbonden door een wandelpad (betalend), de '**Sentiero Azzurro**' of het Blauwe Pad. Het pad is een aaneenschakeling van smalle stroken langs de kust en de bergen door de maquis. Het is rotsachtig en kan steil naar omhoog en beneden gaan. Je loopt langs met stenen afgeboorde wijn- en olijfgaarden.

Je geraakt er best met de trein want met de wagen is het moeilijk vanwege de toeristendrukke, de steile kust, de te nauwe straatjes in de dorpjes en weinig parkeergelegenheid.

Geef me de vijf – langs het Blauwe Pad

Door de strengere coronamaatregelen in deze (oranje) regio, wordt het ontbijt ons in de kamer gebracht en niet in de ontbijtzaal. Maar dat vinden we niet meteen een straf.

Na het ontbijt trekken we naar Chiavari station en stappen na een uurtje van de trein in één van de vijf dorpjes van Cinque Terre: **Corniglia**. Daar starten we de trek op de Sentiero Azzurro naar het volgende dorp: Vernazza, zo'n 4 km verder op geaccidenteerd terrein.

Het treinstation ligt lager dan het dorp, dus mogen we onmiddellijk 90 m of 365 treden klimmen vooraleer we in het dorpscentrum van Corniglia toekomen. We zijn meteen opgewarmd. Corniglia ligt 90 m boven de zee op een rotspunt. De huizen zijn pastel gekleurd.

We stappen het dorp uit en vinden het vervolg van het wandelpad dat de status van GR-pad heeft. We moeten wel 7,5 € pp betalen voor het gebruik van het pad. Omdat Vernazza op zeeniveau ligt, zullen we dus 90 m dalen over een afstand van 4 km. Maar desondanks stijgt het pad. Eerst geleidelijk maar verderop moeten we tientallen trappen op om uiteindelijk ergens halverwege toe te komen op het hoogste punt van het Blauwe Pad: 208 m boven de zeespiegel.

Tijdens de stijging kunnen we op verschillende plekken Corniglia onder ons en verderaf zien liggen. Het lijkt ons mooier en imposanter dan wanneer je in het stadje staat, vooral door de ligging en met die gekleurde huisjes.

Het pad is goed onderhouden en op de meeste plaatsen 'geplaveid' met platte rotsstenen. We wandelen door olijfboomgaarden en wijn- en limoengagaarden. We zien agaven en cactussen. En

plots komen we aan een plaatsnaambord 'PREVO', deelgemeenteke van Vernazza, waar we vijf huizen tellen en twee cafés. Er zijn geen straten, enkel ons wandelpad. Waarschijnlijk wijn- of olijfboeren die hier verblijven. De locatie is een van de mooiste uitkijkpunten onderweg. We zien Corniglia nog net in de verte maar vooral de beukende golven op de ruwe rotskust beneden zijn schitterend. In plaats van een cafébezoek drinken we toch maar van ons *pulle water*.

Het pad is zo aangelegd dat we voortdurend de azuurblauwe Middellandse Zee in 't zicht hebben met op de uitkijkpunten de rotskust en zijn door branding en golfslag uitgesleten inhammen. Er zijn veel wandelaars op pad in beide richtingen maar het wordt nooit te druk en velen dragen een mondkmasker.

Na een dikke twee uur stappen komen we aan te **Vernazza**. We dalen er naartoe langs een steil zigzag pad en hebben daardoor onderweg een indrukwekkend zicht op het stadje-op-zeeniveau. We komen gans beneden toe op de plaza verbonden met een kleine

promenade aan het water. En net als in Portofino ligt Vernazza aan een inham, beschermd door een betonnen stormmuur. Als we naar boven kijken, zien we verschillende verdiepingen van opnieuw pastelgekleurde huizen die aan de rotsen 'hangen'. Door de steilte wandel je niet naar omhoog in het dorpje, je *tert* omhoog. De straten zijn er omgevormd in trappen en zo ga je omhoog/omlaag. Enkel de hoofdstraat naar het treinstation – de Via Roma – is een echte straat steil omhoog. We bezoeken een klein kasteel en klimmen op de toren. Van

daaruit heb je een weids uitzicht op de ruwe kustlijn.

We kiezen een zitbank en terwijl Martine een powernapje doet in 't zonnetje, kijk ik rap naar de laatste 20 km van het WK op mijn GSM en zie Wout Van Aert opnieuw tweede worden na Alaphilippe na ook al een tweede plaats op het WK tijdrijden.

Het is inmiddels late namiddag en onze trein vertrekt binnen een uur. Tijd om nog eens vlug het kerkje te bezoeken.

Terug in Chiavari wandelen we naar het hotel via de dijkpromenade en eten nog iets vlug op een terrasje. We bestellen een *panini* met Parmahesp aan de jonge gast die bedient. Ik bestel ook:

'A glass of red wine'.

Hij schudt van neen en trekt zijn schouders op. Ik ben een fractie van een seconde verwonderd want overal in Italië serveren ze wijn. Ik herhaal:

'Vino rosso?' en nu zegt hij 'si'.

De pipo.

Fai da te

We bezoeken vandaag twee stadjes die bestoef worden in onze reisgids: Lerici en Portovenere aan het begin (of einde zo u wil) van de Cinque Terre kustlijn.

We tanken nog eens vol vooraleer de baan op te gaan voor een rit van 82 km. De lokale Italiaanse benzinepomp heeft twee kanten: een met bediening waar de prijs hoger is en een 'Fai da te' kant ('doe het zelf' kant) met de normale prijs zonder bediening. Terwijl je zelf tankt, kijkt de werkloze pompbediende toe vanop zijn klapstoeltje. Ik vind het toch een beetje genant, alsof we de man geen extraatje gunnen.

Lerici ligt aan een grote baai vol plezierbootjes maar kan ons voor de rest weinig bekoren. De baai en de waterkant zijn te groot om gezellig te zijn. We rijden verder naar Portovenere – aan de andere zijde van de baai – en zoeken daarom de kustweg op tegen de zin in van onze GPS die ons *malgré* via het binnenland wil laten rijden maar we forceren hem naar onze keuze.

Misschien had ze wel gelijk want de door ons gekozen weg loopt langs het havengebied van La Spezia, een middelgrote industriële stad, met vrachtschepen, volgestouwde kades met containers maar ook een dok voor een cruiseboot en een kant van de haven voorbehouden aan de Italiaanse marine met oorlogsschepen.

We blijven onze GPS duwen langs de nauwe kustbaantjes en na ettelijke meldingen van 'route herberekenen', bereiken we de andere kant van de baai: **Portovenere**. Het ziet er een stuk compacter uit dan Lerici en ligt aan een inham van een grote lagune, beschermd voor stormen door een eilandje *klof* temidden de uitgang naar de zee. Het eilandje ligt een beetje in de weg en laat maar een smalle doorgang open naar de Middellandse Zee.

Wat meteen opvalt aan dit vestingstadje zijn de middeleeuwse roots. De ingang naar het stadje is afgesloten met een houten, originele toegangspoort naast een wachttoren met kruisvaarders vlag. We wandelen vanuit het centrum verder op de dijk, aangelegd rond de inham en bezet door terrasjes, tot aan het einde waar de kaai overgaat in het Kasteel van Portovenere. Het is een soort fort met een uitkijktoren. Van daaruit hebben we een grandioos zicht op de open zee maar vooral op de klippen die het begin vormen van de Cinque Terre Riviera.

We klimmen verder naar de kerk die op het hoogste punt gebouwd is en uitkijkt op het stadje aan onze voeten. We gaan altijd binnenin een kijkje nemen en altijd zijn we verrast door het interieur, de bombast, de muur- en zolderschilderijen, de houten zitbanken, de beeldjes en sculpturen, de brandende kaarsjes.

Vanaf het kerkpleintje hebben we opnieuw een immens uitzicht, ditmaal op de baai en op Lerici aan de overkant. We zien containerschepen de baai uitvaren evenals de toeristenbootjes die de kustlijn van Cinque Terre verkennen tot in Portofino en terug. We zagen ze gisteren heel dicht tot bij de inham in Venazzi komen om de opvarenden de stadjes van zo dicht mogelijk te laten bewonderen. Ik voelde het een beetje aan als gluren/staren/*afschieten*.

We dalen af van het kerkpleintje, dwars door het middeleeuws stadje, door de houten toegangspoort naar de terrasjes op de kaai en steunen de lokale economie. Afdalen betekent hier terug veel trappen maken.

MIDDELEEUWSE STADJES

Noord-Italië en maar eigenlijk gans Italië is één lang traject van steden en dorpen met een oude, middeleeuwse binnenstad. We laten ons meestal verloren lopen in de doolhof van straatjes en steeds opnieuw zien we dezelfde kenmerken.

Vooreerst lijkt het een aaneenschakeling van smalle geplaveide straatjes en pleintjes maar ook veel kasseien, waar de horeca en de winkeltjes gouden zaken doen want iedere toerist passeert wel eens. De ietwat grotere gemeenten hebben ook stadspoorten en wachttorens en een fort waar een kruisvaarders vlag uithangt, een witte vlag met een rood kruis. Soms ook palazzo's en overall minstens twee kerken, ook in de kleinste dorpjes zoals de Cinque Terre vissersdorpjes.

En al die eeuwenoude gebouwen zijn bewoond. Soms zie je de mensen nog spreken vanuit hun ramen op de eerste verdieping naar kennissen in de straat, zoals in de Italiaanse films.

Empty croissant

Vandaag is een uitbol dag in onze uitvalsbasis Chiavari.

We bezoeken eerst Santa Margherita in de buurt. Ook zo'n rijkeluisstadje met beschutte baai en tientallen miljoenen euro waard aan jachten in de haven. We luieren wat rond om dan terug te keren naar Chiavari om hier op het strand de laatste zonnestralen op ons wit lichaam te laten inwerken. Maar het lichaam *bougeert niet* en blijft wit.

We bezoeken een laatste maal de oude binnenstad en bestellen opnieuw twee Aperol Spritz. Ze kosten minder dan bier. En qua bier is het hier in Italië pover, zeer pover gesteld. Zelfs Belgische bieren zijn hier moeilijk te vinden.

Op risico af van stalking door Francesca, de eigenares van ons hotelletje, heb ik haar *gewhatsappt* met de vraag morgen eitjes klaar te maken voor het ontbijt. Onmiddellijk volgt een spervuur van vraag en antwoord in allemaal opeenvolgende berichtjes:

'Hoe gebakken?'

'Ook voor uw vrouw?'

'And empty croissant?'. Ik versta niet goed wat ze daarmee bedoelt en antwoord dat brood volstaat. En dan wenst ze ons, zoals elke avond:

'Have a good dinner and a good evening. See you tomorrow. Francesca'.

Ik antwoord dan altijd met een *smileytje*. En dan stopt meestal het heen en weer berichten.

En ja, ik mag niet vergeten om het PLF – Passagier Locatie Formulier - in te vullen, wat verplicht is als je België terug inrijdt na een vakantie.

FRANCESCA

We boekten vorige week vanuit Como het hotel in Chiavari: L' Americano Luxury Rooms. Alleen de naam al, zo on-Italiaans. We lieten ook weten dat we met de wagen komen.

We kregen, zoals gebruikelijk bij Booking.com, een bevestigingsmail en direct daarna een mail van het hotel zelf met alle uitleg over betalend en gratis parkeren, dicht en iets verderaf van het hotel, getekend door ene Francesca.

Als we vanuit Como toekomen in Chiavari en inchecken, ontmoeten we een kleine, vriendelijke en ietwat schuchtere brunette. Ik vraag iets over dingen te doen in Chiavari en omstreken en krijg meteen een relaas van een kwartier. Ik liet ook vallen dat we wel een paar wandelingen wilden doen in Cinque Terre. Om 22u diezelfde avond krijg ik een mail en een SMS en een WhatsApp binnen met dezelfde tekst over alle mogelijkheden om te wandelen. Ze vraagt om te bevestigen of ik de berichten goed ontvangen heb ...

's Anderendaags stuur ik haar een bericht over restaurants. Ik had het beter niet gedaan. De ganse avond vliegen berichtjes over en weer. Ik voelde me een beetje gestalkt.

Niettemin hebben we nog maar weinig dergelijke hulpvaardigheid en bereidwilligheid-met-de-glimlach mogen ervaren in het verleden.

En op de dag van de check-out krijgen we nog een klein aandenken: een pot olijfpesto, een lokale specialiteit.

Francesca is eigenares van het tweede verdiep van een statig herenhuis met een traphal tot in de nok. Ze verhuurt drie kamers, kuist ze elke dag zelf op en prepareert het ontbijt. Ze woont alleen met twee windhonden in een privaat gedeelte van hetzelfde verdiep. Ze leeft van de verhuur van de kamers.

Tot nu toe stuurt ze ons elk jaar een sms om ons een zalige kerst en een gelukkig nieuwjaar te wensen.

In ienen trok naar huis

Terugkeren langs Oostenrijk/Duitsland zou een omweg betekenen van 300 km vergeleken met het traject langs Frankrijk. Maar omdat Frankrijk coronarood kleurt, beslissen we om de afstand van 1.257 km naar Landegem *in ienen trok* af te leggen. En wat het startuur betreft, slaan we het over een andere boeg.

We vertrekken niet super vroeg maar beslissen om een normale nachtrust te hebben en rond 9u te vertrekken na het ontbijt. Dit om te vermijden dat we onderweg ergens een slaapklop te verwerken krijgen want *Hamerlinkske* ligt altijd op de loer.

Vanaf ons vertrek in Chiavari tot in de Aosta vallei aan de Franse grens is het Italiaanse snelweg netwerk bijna continu onderhevig aan onderhoudswerken. Ze leggen nieuwe slijtlagen en renoveren de tunnels en controleren de bruggen. Ik kan me niet van de gedachte ontdoen dat dit een gevolg is van de ingestorte brug in Genua twee jaar geleden waar 43 mensen het leven lieten en die de *trigger* was voor een nazicht-procedure door de overheid. *We affeseren* amper.

De Alpen dwarsen vanuit Italië naar Frankrijk betekent veel tunnelgeweld waarbij al mijn ho's en ha's van de vorige dagen klein bier zijn vergeleken met dit. We hebben gemakkelijk 50 km tunnelrijden achter de kiezen. En als kers op de taart rijden we door de 11,6 km lange Mont Blanc tunnel, de overgang van Italië naar Frankrijk. Je betaalt je wel blauw aan tol: 92 euro om door de Alpen te rijden, Italiaanse en Franse tol tezamen. Nabij Chamonix lassen we een stop in met zicht op de machtige 4.810 m hoge Mont Blanc.

Door Frankrijk rijden gaat verrassend vlot wegens (zeer) weinig verkeer. Na 13 uur rijden staan we goed en wel thuis in Landegem. Het is net 22u geworden en we voelen ons eigenlijk nog fris.

Midden-Italië

We vatten deel twee aan van de Ronde van Italië na het eerste stuk in 2020 door het noorden van het land. Nu bezoeken we het middenstuk vanuit Rome: Umbrië, Toscane, Adriatische kust, Abruzzes en terug naar Rome. We huren een wagen vanuit de luchthaven van Rome Fiumicino.

Schoolreis-syndroom

We hebben last van het schoolreis-syndroom. We slapen slecht vannacht vanwege een opspelend reisvirus gepaard met ongewenste zenuwachtigheid. Wat maakt dat het een korte nacht is als deze morgen de wekker afgaat om 4u. Zoon Tom voert ons naar Gent-Sint-Pieters waar we in een toestand van *deuzige moeheid* om 4u40 op de trein stappen richting de luchthaven. Daar komen we toe in een meer of min actieve toestand. Na twee uur vliegen zijn we terug in normale modus.

Het weer zit volledig tegen als we rond 10u30 onze huurwagen afhalen op de luchthaven van Rome. De klimaatopwarming heeft deze zomer al gezorgd voor hittegolven in Zuid-Europa, stormen, regen en modderstromen in Noord-Europa en omgekeerd. In het noorden van Italië is het dezer dagen nog erger. Daar is de regenval zo hevig dat Dolomietendorpen ondergelopen zijn en de straten veranderd in modder-stromen. En wij lopen hier de nevenschade op, de *spettelingen*. Vorige week was het 37° in de regio die we nu aandoen maar vandaag is de temperatuur gezakt naar 20° vergezeld van strakke buien.

Toch rijden we – op weg naar Perugia – een omweg naar **Civita di Bagnoregio**, een vereenzaamd dorp met nog nauwelijks 10 inwoners. Het ligt op een plateau'tje enkel te bereiken via een voetgangersbrug en door erosie, aardbevingen brokkelt het steeds verder af.

Maar het blijft oude wijven regenen en het dorpje zit netjes weggestoken in de wolken. We wachten nog of beter gezegd we schuilen nog een uurtje in de auto maar er is geen beterschap op komst. Dus zetten we onze weg verder naar Perugia.

We overnachten in Ponte Felcini, een voorstadje van Perugia, waar het kermis is. Maar we zijn te moe om te gaan verkennen.

UMBRIË

Umbrië is het groene hart van Italië, minder bekend dan buur Toscane, een verzameling van middeleeuwse stadjes langs en op de rollende heuvels van de Apennijnen. Vanuit Ponte Felcini zullen we de volgende dagen Umbrië verkennen.

Gabriela, de dochter van de eigenaars van het vakantiehuis, verwelkomt ons bij het ontbijt in het Engels met dat prachtige Italiaanse accent: 'goode morninge'.

Ik overloop met haar mijn Umbrië bezoekplanning, krijg een paar tips en ook haar zegen.

ZTL

Zona Traffico Limitato betekent letterlijk 'Zone met Beperkt Verkeer'. Alle steden in Italië waar toeristen komen, hebben een ZTL, dus worden alle auto's geleid naar parkings aan de stadsrand.

Dit systeem is ingesteld om de historische gebouwen in de stadscentra te beschermen tegen schadelijke uitlaatgassen. Motorische voertuigen worden om deze reden zoveel mogelijk geweerd.

Het komt erop neer dat – zoals ook in onze steden – de stadscentra meer en meer ontzien worden. Daarom heb ik vooraf op Google Maps de meest aangewezen randparkings opgezocht van elk stadje dat we een bezoek plannen.

Happy forever

Eerste stad op de planning vandaag is **Perugia**. Het is de hoofdstad van Umbrië en een van de best bewaarde middeleeuwse heuvelsteden met een universiteit populair bij de (Erasmus) studenten.

De ligging op een paar heuvels boven de vallei van de rivier de Tiber resulteert in steile straten. Dus heeft de gemeente vanaf de parking roltrappen en liften voorzien voor de bewoners en de bezoekers. En na zo'n dubbele roltrap staan we onmiddellijk een paar tientallen meter hoger, klaar om de oude stad binnen te gaan.

We klimmen langs de hellende Via dell' Acquedotto – nu een boogbrug, vroeger een aquaduct – via tientallen trappen. Eens boven lopen we verloren in de wirwar van kleine straatjes, smal en steil. Een soort stadsdoolhof waar je graag uw schoonmoeder laat in verloren lopen.

We passeren gele, roze en oranje gekleurde gevels en blauwgroene luiken tot we – met een tilt geslagen GPS en wij die bijna *tureluurs* worden – de Piazza IV Novembre bereiken, het centraal stadsplein geflankeerd door een gotische kathedraal, een priorij uit de 13e eeuw en in het midden een grote fontein. We gaan even binnen in de kathedraal en zetten ons op een bank om de hoge zuilen en het schip van de kerk te bewonderen. Er passeert een soort priester die ons – met bijbel en kruis in de hand – iets toespreekt in het Italiaans. Hij ziet onze verraste gezichten en schakelt over op het Engels.

'Happy forever', zegt hij. We weten niet goed hoe ons te gedragen.

Buiten de kathedraal start een brede verkeersvrije straat en wandelen we zo verder naar de Rocca Paolina, een fort op het hoogste punt van de stad met uitzicht op de omringende streek. Maar nog intrigerender is het stukje ondergronds Perugia binnenin de rots, met straten en kruispunten en een roltrap om er terug uit te komen.

Na een halve dag heb je Perugia wel gezien, inclusief de verloren gelopen tijd in de doolhof en rijden we door naar het volgende stadje.

Gebuisd voor mijn gekkendiploma

52 km verder door de groene, glooiende en met tunnels bezaaide Umbrië provincie ligt **Gubbio**. *Plakkaten* langs weg melden 'De mooiste middeleeuwse stad van allemaal', maar dat denken alle burgemeesters van die middeleeuwse stadjes.

We staan op de parking waar de parkeer betaalterminal niet werkt en de parkeerwachter ons een gratis ticket geeft voor drie bezoeken.

Dit moet voldoende zijn gezien de omvang van dit stadje. We beginnen onderaan de berg waartegen Gubbio 'geplakt' is en dan is het klimmen geblazen op een aaneenschakeling van opvallend steile straten. Perugia lijkt plots veel minder steil. De straatjes hebben relingen aan de muur om u aan op te trekken als het te steil wordt.

We klimmen tot aan de Piazza Grande, het centrum van de stad en met 520 m hoogte een van de hoogste punten. Het plein is maar aan drie zijden bebouwd. Aan de vierde zijde zorgt een anderhalve meter hoge muur voor een perfecte stand om je te begapen aan het uitzicht over het lagergelegen deel van de stad en de heuvels in het achterland.

En dan dalen we zigzag gewijze af door smalle *overmetste* stegen, langs de voor-en achterkant van kerken en langs palazzo's waarvan sommige dienstdoen als pittoreske buitenbars. Met een beetje verbeelding waan je je zo in de middeleeuwen. Ge moogt kiezen: als stalknecht, als ridder, als burger of als koning.

Een bijzonder plekje in Gubbio is de 16e-eeuwse Fontana del Bargello, of de 'Fontein van de Gekken'. Haal het bijhorende gekkendiploma (Patente dei Matti) door drie rondjes rond de fontein te lopen en je vervolgens nat te laten spatten met het water, bij wijze van doop. Ik loop de drie rondjes maar laat de tweede voorwaarde aan mij voorbijgaan. Ik ga argumenteren bij de kiosk of ik de doop niet kan inruilen voor de buien die deze namiddag in onze nek gevallen zijn. Maar het *kioskmadammen* weigert mijn argumentatie en ik krijg geen diploma.

Het compacte en gezellige Gubbio is na drie uur volledig verkend en dus keren we terug naar de 'gelijkvloerse' parking en verder terug naar ons vakantiehuis.

's Avonds na het restaurantbezoek passeren we terug de kermis. Deze keer zijn we niet te moe en stoppen nadat we met veel moeite een pareerplaats vinden. Er is opnieuw veel volk in een grote tent waar – ik denk ten voordele van de lokale verenigingen – een maaltijd verorberd wordt. We worden onmiddellijk aangesproken aan de tentingang. Maar als ze horen dat we enkel Engels spreken, grijpen ze zich naar het hoofd en roepen ze er een collega bij die ons met handen en voeten uitlegt hoe het daar *marcheert*. Het doet ons denken aan 20 jaar terug toen we in 2003 in Toscane ook op een kermisfeest belandden met net dezelfde insteek ('De Wereld Rond', blz. 21).

De Heilige Franciscus, patroonheilige van Italië

Deze morgen verwelkomt Gabriela ons met:

'goode morninge, do you wante some eggse?'

Het weer is inmiddels opgeklaard en de zon komt tevoorschijn. We rijden naar **Assisi** langs provinciale wegen waar niet vlugger dan 50 km/u mag gereden worden en bezaaid met flitspalen. Overal te lande waar we rijden staan van die groene of oranje flitskasten.

Assisi is van ver zichtbaar boven op een geïsoleerde heuvel in het Apennijnen landschap. We zien de gebouwen langs de flanken en de kathedraal op de top blinken in de zon. We komen aan het begin van de heuvel en rijden in een klimmende en omcirkelende beweging – Puy de Dome gewijze – de berg op tot aan de randparking. Opnieuw brengen de roltrappen ons tot boven in de stad.

We stappen richting het centrum en passeren een verzameling van kerken, episcopaten en andere middeleeuwse (godsdienstige) gebouwen. Maar het summum is hier de Basiliek van de H. Franciscus. Je komt eerst op een groot plein waarna je de basiliek ziet gebouwd in twee verdiepingen wegens de aard van het terrein. We bezoeken eerst de kelderverdieping waar de graftombe van Francesco wordt tentoongesteld en menig devote mensen een gebed prevelen. Dan volgt het indrukwekkende interieur van de kerk zelf, de galerijen en de zolderschilderingen.

Wat opvalt zijn de vele nonnen en paters die hier een bezoek brengen. Het graf van de H. Franciscus uit 1226, de patroonheilige van Italië, maakt dit een populair bedevaartsoord. Lopen hier ook een paar Belgische Franciscaner rond?

De middeleeuwse Italiaanse wegebouwers waren zot van steegjes, smalle *overmetste* straat-

Basiliek H. Franciscus

jes en trapjes. En ik ook eigenlijk, want we zien bogen tussen de roomwitte muren van de gebouwen waartussen je ofwel een glimp van de vallei opvangt ofwel een kerktoren. De trapsteegjes zijn aantrekkelijk omdat je na iedere draai verrast wordt en na 100 m plots een etage hoger uitkomt op een plein in de stad.

Voetgangsmetro

We vervolgen onze tocht naar **Spoletto**, een uurtje verder gelegen. Het valt op dat in deze regio je al mag spreken van Apennijnen bergen in plaats van heuvels. Geen eeuwige sneeuw, want het Apennijnen gebergte is relatief laag, maar wel een zichtbare boomgrens dicht bij de toppen.

Spoletto is een ommuurde heuvelstad en wordt vaak gezien als een van de mooiste steden van Umbrië. Maar dat liedje kennen we al. Ieder stadje prijst zich zo aan. De eerste verrassing is echter niet middeleeuws. De stadsrandparking die we inrijden is via een lift verbonden met een soort voetgangsmetro. Een tunnelpijp loopt kilometers onder de stad door en via ondergrondse horizontale roltrappen wordt een wandel-snelweg gecreëerd. Er zijn verschillende 'afritten' waar je dan in de lift stapt en ergens uitkomt in het historisch centrum van de stad.

We bezoeken twee monumenten. Eerst de romaanse kathedraal van Santa Maria Assunta, die u met acht formidabele rozetvensters in de gevel verwelkomt. Het barokke interieur dateert uit de 17e eeuw maar interessanter zijn de

felgekleurde fresco's.

De Ponte delle Torri is het tweede monument dat we bezoeken. Dit 13e-eeuwse aquaduct is 230 meter lang en gebouwd op zeer hoge pijlers.

We rijden terug naar ons vakantiehuis gelegen op een heuvelrug in Ponte Felcini. Ik had van thuis uit dit 'agriturismo' vakantiehuis geboekt met zwembad, in de overtuiging van goed weer in Italië. Maar door de voorbijge regendagen is het zwemmen in het water gevallen. Zelfs Martine, een gepatenteerde waterrat, heeft niet gezwommen. Maar vandaag is de zon tevoorschijn gekomen en de weidse uitzichten op de vallei maken veel goed.

TOSCANE

De Val d'Orcia en Le Crete landschappen

Vandaag staat een autotrip op het programma en wisselen we Umbrië in voor Toscane. Een overgang van groen naar dor, maar toch ook een beetje groen in Toscane wegens de regens in juli. Of zoals Gabriela ons meegaf:

'it'a rainde the whole monthe of July'.

Daardoor kregen de druiven de meeldauw ziekte en is hun oogst dit jaar om zeep. Gabriela vermijdt naar eigen zeggen chemische *sproeiinge* en gebruikt biologische producten maar die counteren de nattigheid en de meeldauw niet.

We nemen afscheid en verlaten Perugia via het Trasimeno meer richting Montepulciano. Net als Assisi zien we het middeleeuws stadje van ver geplakt op en tegen een

heuvel. Vanaf hier verlaten we de autosnelweg en kiezen we voor de binnen-wegen. We tippen u de volgende route:

Montepulciano – Sanctuary of the Madonna di San Biagio – Le Foce
Agriturismo Poggio Covili (een boerenwoning met oprit, afgelijnd met cipressen)
Vitaleta Kapel (temidden niemandsland) - San Quirico d'Orcia
Via de SP451 naar Monte Oliveta Maggiore en verder tot voor Asciano
Net voor Asciano gaat de SP451 over in de SP438 naar Siena.

We rijden verder de landschappen in van de **Val d'Orcia**, een vallei gekenmerkt door de licht golvende terreinen, boerenwoningen afgeboord met cipressen, kapellen en eiken.

Dan begint deel 2 van de autotrip: de SP438 is een lege weg over een heuvelkam met fantastische zichten van **Le Crete**, een buitenaards maanlandschap, een soort woestijn met vreemde witachtige rotsformaties en kraterachtige geulen. Maar ook met turquoise meertjes. Bar en vrijwel boomloos is dit opvallend glooiend terrein, met boerderijen verspreid in het landschap. Verkeersborden geven stijgingspercentages van de weg aan tot 20%. Dit is een van Toscane's *must-see* streken. Het is een Mont Ventoux kloonlandschap. In mijn boek 'De Wereld Rond', blz. 18, beschrijf ik hetzelfde bezoek uit 2003.

Er moeten ons twee dingen van het hart. De wegen in Italië zijn dringend aan vernieuwing toe. Zelfs de autostrades en de semi SS-autostrades (SS = SuperStrada) zijn opgelapte tweederangs banen geworden. De provinciale wegen (SP) en lokale wegen (SL) zijn een ganse ramp, Afrikaanse toestanden met putten en afgeknagde wegranden.

De Italiaanse wc's in de restaurants en cafés zijn ne vieze *diefel*. Wij meten in België de kwaliteit van een restaurant onder andere aan de *properte* van zijn wc's. Ik hoop dat het tegendeel waar is in Italië.

Het is late namiddag als we inchecken in ons hotel en nog even kunnen uitrusten in 't zonnetje aan de zwemkom. Martine trekt *sebiet* twintig baantjes.

Val d'Orcia

Siena heeft het

We rijden deze morgen naar Le Foce, een strook(je) van de Strade Bianche ('Witte Wegen') waar we met de wagen de onverharde wegen beklimmen tot 14% steil. Spijtig genoeg verhuurt het hotel geen fietsen om zelf eens te proeven van de lastigheidsgraad. De strook is niet zo lang en dus kijk ik al uit naar een ander segment (zie kader).

Maar eerst verkennen we Siena. Die witte wegen liggen onverwacht dicht bij de stad en dus rijden we na 9 km al op de immens grote en gratis parking aan de stadsrand. Immens groot maar niet groot genoeg want we vinden geen vrije plaats zelfs niet na een paar rondjes. Dus rijden we naar de dichtbijgelegen, betalende parking van het voetbalstadion.

We lopen door de stadswallen direct op het Domenica Plein, een verhoogd stuk van de stad met zicht op de daken van de onderliggende huizen en op de centrale kathedraal in de verte. De kleur van de daken, de muren, kortom van het geheel van de stad zijn alle schakeringen van bruinrood. Daarna lopen we in de smalle straten richting de kathedraal. De huizen tellen vele verdiepingen waardoor de zon niet tot beneden komt en de straten *smalder* lijken.

Alle eigenschappen van de middeleeuwse dorpen van de vorige dagen zijn hier uiteraard ook van toepassing maar toch lijkt alles in Siena een *brokke schuunder*. We wandelen tot voor de kathedraal en dat is echt een topgebouw met een gevel vol tierlantijntjes, *beeldekes*, uitstulpingen en ornamentjes. Ik vergelijk het graag met de Dom van Milaan (zie reisverslag Noord-Italië) maar die heeft een bleke façade. Hier is de gevel van marmer, in lagen gelegd en afwisselend van kleur. Bovendien zijn er fresco's geschilderd in de topgevel. Echt een meesterstuk.

Even verder wandelen we op het Il Campo vijfhoekig plein. Het schuin dalend plein heeft zijn diepste punt aan de aankomstlijn van de Strade Bianche wielerklassieker en ik wil daar gaan staan, waar Tiesj en Wout de overwinning vierden. Ik zie ze in gedachten uit de zijstraat komen, bergaf naar de meet.

Il Campo vijfhoekig plein in Siena

We *dretsen* verder. De ganze *santeboetiek* van kathedralen, palazzo's, pleinen en straatjes-met-bogen is aanwezig. Siena heeft het en is veruit het spectaculairste middeleeuws nest van allemaal.

STRADE BIANCHE

In 2018 won Tiesj Benoot en in 2020 won Wout Van Aert deze koers over de Toscaanse grindwegen - de 'Witte Wegen' - rond Siena.

Dus als een soort eerbetoon wil ik wel eens weten waar die mannen afgezien hebben en waar ze over de streep gereden zijn. Liefst had ik met de fiets een strook bereden maar dat bleek niet mogelijk. Dus doen we het met de wagen.

Tot ik twee Nederlanders ontmoet die naast ons zitten op een marmeren talud voor de prachtkathedraal van Siena. Beiden hebben vandaag het vrouwenparcours van 130 km gereden en rusten nu wat uit. We geraken aan de klap en ze vertellen dat ze overmorgen de Ronde van Lombardije gaan rijden. Ik bewonder hun fietsconditie maar verklaar ze ook gek met zoveel lastige km's in zo weinig dagen. Maar ze nemen het nogal filosofisch op:

'We zijn eigenwijze klootzakken', zegt de ene.

'Ah ok', verschieft ik een beetje van zoveel Nederlandse vrijpostigheid.

'Je moet kwajongen blijven', zegt de andere, wat ik wel wil beamen.

Het zijn getrainde wielertoeristen die hun vakanties opofferen aan de fiets. Ze hebben zowat alle klassiekers gereden inclusief de Ronde van Vlaanderen maar vinden de Strade de zwaarste van allemaal.

Ze raden ons de 'Strade de Certosa'- grindstrook aan en die gaan we morgenvroeg rijden.

Met de wagen.

Brave criminelen

Dus rijden we deze morgen richting de Certosa grindstrook op amper een paar km van ons hotel. Het is een vrij lange strook met een steile klim erin. Op het hoogste punt hebben we een prachtuitzicht op de torens van Siena in de verte. Het is inderdaad geen kattenpis om 190 km op dit terrein te koersen.

We vervolgen onze weg en rijden een uur verder voor een bezoekje aan **Volterra**. We rijden opnieuw dwars door het Toscaanse landschap met zijn rollende heuvels - die hier al cols genoemd worden - en halve maanlandschappen om plots een versterkte en omwalde stad te zien. We arriveren in Volterra, oorspronkelijk een Etruskisch bolwerk. De Etrusken leefden nog voor de Romeinen in de 6e en 7e eeuw v.Chr.

In plaats van de gebruikelijke straatjes te volgen tot aan de centrale plaza, volgen we de basis van de vestingmuur rond de stad. Tot we na 500 m aan een wachttoren komen. Hier moeten we betalen voor een gegidste toer in de toren. Dat was niet het plan maar we laten ons gemakkelijk overhalen. Het bezoek krijgt nog een interessante wending. Vanaf de toren zien we letterlijk in de brede vestingmuur een cellencomplex en binnenkoer. Hier is een gevangenis voor een 100-tal gevangenen-met-privileges. We zien ze kuieren, kaarten, babbelen of gewoon rondlopen. De gids omschrijft ze als 'brave criminelen' waarvan sommigen levenslang kregen (zo braaf zullen ze ook niet geweest zijn) en die een zekere mate van vrijheid kennen. Ze mogen in het stadje verschillende werkjes opknappen tot garçon zijn in de lokale horeca. Voor 22u moeten ze zich terug aanmelden in 't *gevang*. Volgens de gids is er in de 35 jaar dat het *prison* bestaat, nog geen enkele ontsnappingspoging geweest. Verder komen jaarlijks 150 genodigden eten op de gevangenisakoer en worden ze bediend door de gevangenen. Zonder gestolen portefeuilles, zonder dodelijke ongevallen en zonder moorden.

We beslissen om onze eerste week af te sluiten met een etentje in Siena. Deze keer zijn er wel nog vrije plaatsen op de gratis mega-parking aan de stadsrand. Onderweg naar het centrum stoten we op een parade van trommelaars en vendelzwaaiers verkleed in een rood-blauwe *spanné collant*, met een duidelijk zicht op de mannelijke edele delen, gevolgd door een stoet van de lokale bevolking. Het doet me denken aan de optocht bij de start van de Gentse Feesten waar de vendels vervangen zijn door stroppen en de *spanné collants* door middeleeuwse klederdracht.

Ik heb gisteren al gestoefd over de prachtige kathedraal van Siena en deze keer kopen we een ticket om ze binnenin te bezichtigen. Het zal waarschijnlijk wachten zijn tot in

Rome vooraleer we zo'n interieur van pracht en praal zullen zien. Alle zuilen zijn van marmer en in lagen gekleurd. De vloeren zijn godsdienstige figuren ineen gepuzzeld met gekleurde marmeren stukken. Fresco's zijn op alle muren en zolderingen geschilderd. Geen enkele vierkante cm is ongebruikt.

Tijd om te eten. We zoeken het restaurant aan Siena's schelpvormig plein waar we exact 20 jaar geleden *pici* gegeten hebben ('De Wereld Rond', blz. 21). En we hebben terug *pici* besteld, een lokale specialiteit van dikke spaghetti met een witte saus getopt met Parmezaan kaas en olijfolie.

ADRIATISCHE KUST

Hotelparking-met-sleutel

We verlaten Toscane, samen met Umbrië de regio van de middeleeuwse stadjes. In mijn reisverslag over Noord-Italië heb ik al gewag gemaakt van en een kadertje besteed aan de middeleeuwse stadjes van Italië. Dus ik ga het hier niet herhalen maar als wij in België denken dat we met Gent en Brugge koploper zijn, vergeet het maar.

Om het af te leren bezoeken we een laatste keer een middeleeuws stadje-op-een-berg aan de provinciegrens van Toscane: **Cortona**. Daar lassen we een koffiestop in en bewonderen we vanaf de heuvel het meest spectaculaire zicht diep in het binnenland van Toscane en Umbrië, tot aan het Trasimeno Meer.

Na Cortona trekken we verder naar de andere kant van Italië, de kant van de Adriatische Zee, naar Rimini. Daarvoor moeten we de Apennijnen dwarsen. En dat doet de SS 3bis autosnelweg in een continue aaneenschakeling van tunnels en bruggen over diepe ravijnen.

We hebben ons hotel in Rimini gekozen vlak aan het strand om zo ne keer de *leeghanger* te kunnen uithangen want ook hier verblijven we twee dagen en drie nachten.

Na de check-in krijgen we de sleutel mee van de hotelparking. 'Sleutel van de hotelparking?', denk ik verwonderd. Ik moet 60 m de zijstraat inrijden en dan links een grasplein oprijden, legt de baliekerel ons uit. Blijkt dat we die sleutel nodig hebben om een hangslot te openen waarmee een bareel vastgeketend ligt. Eenmaal los moeten we

de slagboom omhoogtillen, parkeren en daarna de slagboom terug naar beneden laten en op slot doen. Redelijk onverwachte procedure.

We verkennen in de late namiddag het strand. Elk hotel heeft een stukje strand te zijner beschikking voor de klanten en de daghuur voor twee ligzetels met parasol is 18 €. En het kilometerslange strand staat vol met ligzetels, parasols en strandbars van de tientallen hotels langs de kustlijn.

Plots verschieten we ons een breuk van het oorverdovend lawaai van twee F16's die met brullende motoren loodrecht de hemel inschieten tot ze te klein zijn om met het blote oog nog te volgen. Blijkt dat er hier een militaire basis in de buurt ligt.

Strand-, zon- en zeeroutine

Opstaan, ontbijten, ochtendmarkt bezoeken, strandliggen, zon, in de zee, drogen in de zon, oplaadkabeltje vergeten, naar de hotelkamer, in de zon, koffietje in de strandbar, terug in de zon, in de schaduw, ingedut, in de schaduw, in de zee, drogen in de zon, spotify lijst beluisteren, boek lezen, in de schaduw, 18u (joepie), naar de hotelkamer, eten, avondmarkt bezoeken, slapen.

En s' anderendaags hetzelfde ritueel. Maar deze keer is het oplaadkabeltje mee.

Bologna o Roma?

Vandaag is de langste overgangsrit. Maar we hebben autostrade van begin tot einde dus nemen we onze tijd. Het is nog 10 km rijden van ons hotel tot aan de oprit. En op die afstand moeten we over ontelbare rotondes (*rotatoria*) soms drie na elkaar. Dit wil zeggen als je de ene verlaat, kom je direct op de volgende terecht, enz. Italië moet hierin koploper zijn.

We nemen een tolticket en rijden op de Autostrada Adriatica zuidwaarts, verder langs de Adriatische kust. We lassen een plas- en koffiepauze in ongeveer halverwege maar slaan daarvoor het binnenland in, weg van de kust, naar Macerata, door onze reisgids omschreven als een door toeristen nog onontdekt stadje. Het mag zo blijven want er is niet veel te zien.

We rijden terug naar de autosnelweg om verder de Adriatische kust te volgen. In Pescara slaan we rechtsaf naar een andere autosnelweg, de bergen in. We rijden naar het hooggebergte, naar het centrum van de Apennijnen: **de Abruzzese regio**. Hier komen de hoogste toppen uit de Apennijnen voor. Opnieuw is de autostrade een aaneenschakeling van tunnels en bruggen. Opnieuw zien we dat de bruggen een inspectie krijgen. Naar aanleiding van de *ingestukte* viaduct in Genua, vijf jaar geleden, heeft de Italiaanse regering toen beslist om alle bruggen te controleren. En er zijn er wat.

We verlaten de snelweg en naderen onze eindbestemming Sulmona, een bergstadje in de Apennijnen. Maar we geraken niet voorbij de slagboom van het tolloket aan de afrit: de betaalmachine accepteert ons ticket niet, maken we op uit de Italiaanse tekst op het scherm. Omdat we noch vooruit noch achteruit geraken, horen we plots een stem uit de tolmachine, een geratel in het Italiaans.

'I don't understand', roep ik terug naar de machine. Het blijft een seconde of drie stil.

'... Bologna o Roma ...?', zijn de enige twee woorden die ik begrijp uit zijn antwoord. Wij veronderstellen dat hij vraagt waar we de autostrade zijn opgereden.

'Rimini', roep ik terug naar het *machien*. Het blijft opnieuw drie seconden stil en dan verschijnt het bedrag van de tol op het scherm en kan ik betalen met de *carta di credito*. Ondertussen maakt de chauffeur achter mij zijn ongenoegen duidelijk.

Sulmona: de avondgloed op de Apennijnen

We arriveren in **Sulmona** en checken in in onze B&B gerund door een vrouw die geen jota Engels spreekt. Alle communicatie gebeurt via het microfoonicoontje van Google Translate op de gsm. Het nagelnieuwe huisje heeft slechts twee toeristenkamers.

We stappen naar het centrum van Sulmona en komen terecht in de centrale, lange winkel-wandelstraat, een soort *golden mile*, waar we door een

park gaan, drie kathedralen passeren en een groot centraal plein bereiken afgeboord door een aquaduct. Het stadje is omzoomd door de bergen, die vanuit elke hoek van de straat zichtbaar zijn. De avondzon verspreidt een rode gloed over het gebergte. Het is een verrassend leuke plek met veel volk in de straat en op de terrassen.

In Italië wordt er bij iedere maaltijd water aangeboden. Ook nu, met dat verschil dat de ober met zijn karaf de straat oversteekt naar het publieke waterfonteinje, ze vult en ze op onze tafel zet. Puur bergwater, kan niet slecht zijn.

Van hieruit gaan we morgen en overmorgen twee lussen rijden door de bergen en de nationale parken.

APENNINIJEN

Lus 1 door de Apennijnen: de Abruzzese regio

Sulmona,
Pescocostanzo (via SS487)
Meer van Barrea,
Scanno (1.050 m),
Meer van Scanno,
Castrovalva,
Sagittario Kloof (Gole Del Sagittario),
Sulmona.

Daarbij doorkruisen we twee nationale parken: Majella en Abruzzo, eigenlijk PN D'Abruzzo Lazio e Molise, het oudste nationale park van Italië centraal in de Apennijnen. Er leven daar wolven en beren maar wij hebben ze alvast niet gezien.

De Apennijnen zijn geen spitse alpentoppen maar veeleer van het 'rollende heuvel' type. De meeste bergtoppen zijn 1.500 tot maximum 2.900 m hoog en heel groen. We zien wel duidelijk de boomlijn met daarboven naakte rotsen maar geen eeuwige sneeuw.

De eerste 50 km zien we lege dorpen met lege hotels om de skiënde wintergasten op te vangen. De skiliften zijn duidelijk zichtbaar en we vragen ons af of de kale plekken boven en tussen de bomen er iets mee te maken hebben.

De eerste stop is aan het stuwmeer van Barrea waar je op een strand tot aan de oever kan gaan.

We rijden verder naar **Scanno** over een lange bergpas. En dus vind je hier veel wielertoeristen. Ik zie op de baan de namen 'Cataldo' en 'Ciccone' gekalkt. Hier moet de Giro gepasseerd zijn.

Scanno is een compact *must-see* stadje op meer dan 1.000 m hoogte. We wandelen er de ringtour, zo uitgelegd door het *madammeken* van het toeristenbureautje, dat de belangrijkste kerken en pleinen van het stadje met elkaar verbindt.

Daarna rijden we 3 km verder om te picknicken op een bankje aan de oever van het Meer van Scanno. Daar lezen we dat de regio aardverschuivingsgebied is.

De meest spectaculaire passage vandaag hebben ze voor 't laatst gehouden. We rijden door de nauwe **kloof van Sagittario**. Smalle bergwegen, haarspeldbochten, snelstromende rivieren, kalkrotsen en opnieuw een appelblauwzeegroen stuwmeer zijn de kenmerken. En dan hopen we op die smalle bergwegen met blinde bochten geen camions als tegenligger te krijgen ... totdat er wel enen uit de andere richting komt. Ik stop, klik mijn zijspiegels in en zet me zo rechts mogelijk tegen de rotswand. Ik begin al een plan B te bedenken maar het gevaarte kan nog net passeren.

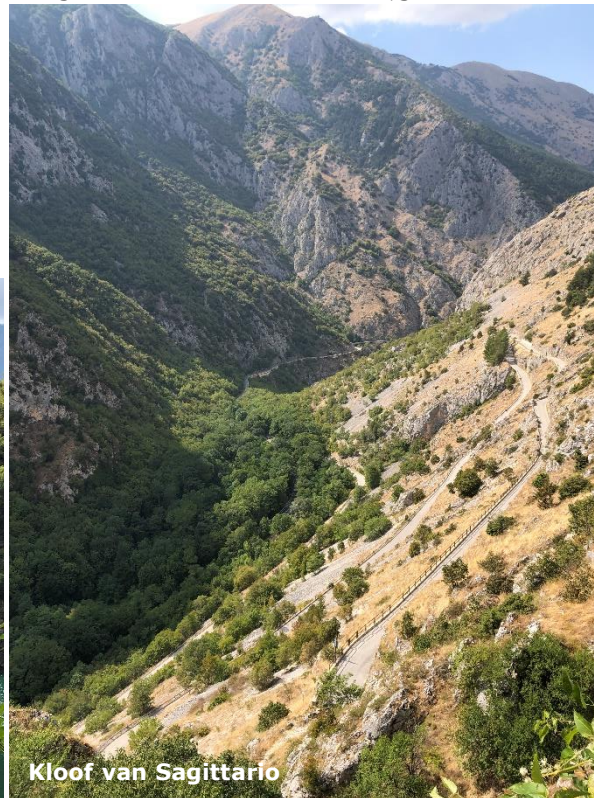
We rijden naar **Castrovalva**, een nietig dorpje 7 km klimmen weg van de hoofdbaan en gelegen op het hoogste punt van de kloof. De uitzichten zijn fantastisch. Het dorpje zelf lijkt verlaten, de meeste huizen onbewoond. We zien geen mens op straat. Ik denk dat het hier is dat je huizen kan kopen voor 1 €.

De laatste sanitaire stop is in een plaatsje genaamd Anversa aan het uiteinde van de kloof. We laven de kelen en ledigen de blazen. Ik vraag 'a local blond beer' maar krijg een Leffe. Die heeft mij niet goed begrepen. Maar toch weeral een bewijs dat de Belgische bieren overal gegeerd zijn.

Bij donkeren is het weeral gezellig lopen in Sulmona. Er is terug veel volk op de baan, de terrasjes zitten vol en vanaf het centrale plein kan je genieten van de rode avondgloed op de omringende bergen. Een superstadje.

Regio rond Scanno

Kloof van Sagittario

Lus 2 door de Apennijnen: naar de hoogste toppen van de bergketen.

Sulmona,
Calascio via Roccasasale en Cirichiello,
Santo Stefano di Sessiano,
Campo Imperatore,
Fonte Cerreto,
L'Aquila,
Sulmona.

We rijden meteen naar Calascio omdat daar een kasteelfort gebouwd is in de 12e eeuw op grote hoogte (1.460 m). Vanuit het bergdorp stappen we 2 km steil omhoog. Daar lees ik op de *plakaten* dat de '**Rocca Calascio**' het 'hoogste, mooiste en oudste

Rocca Calascio

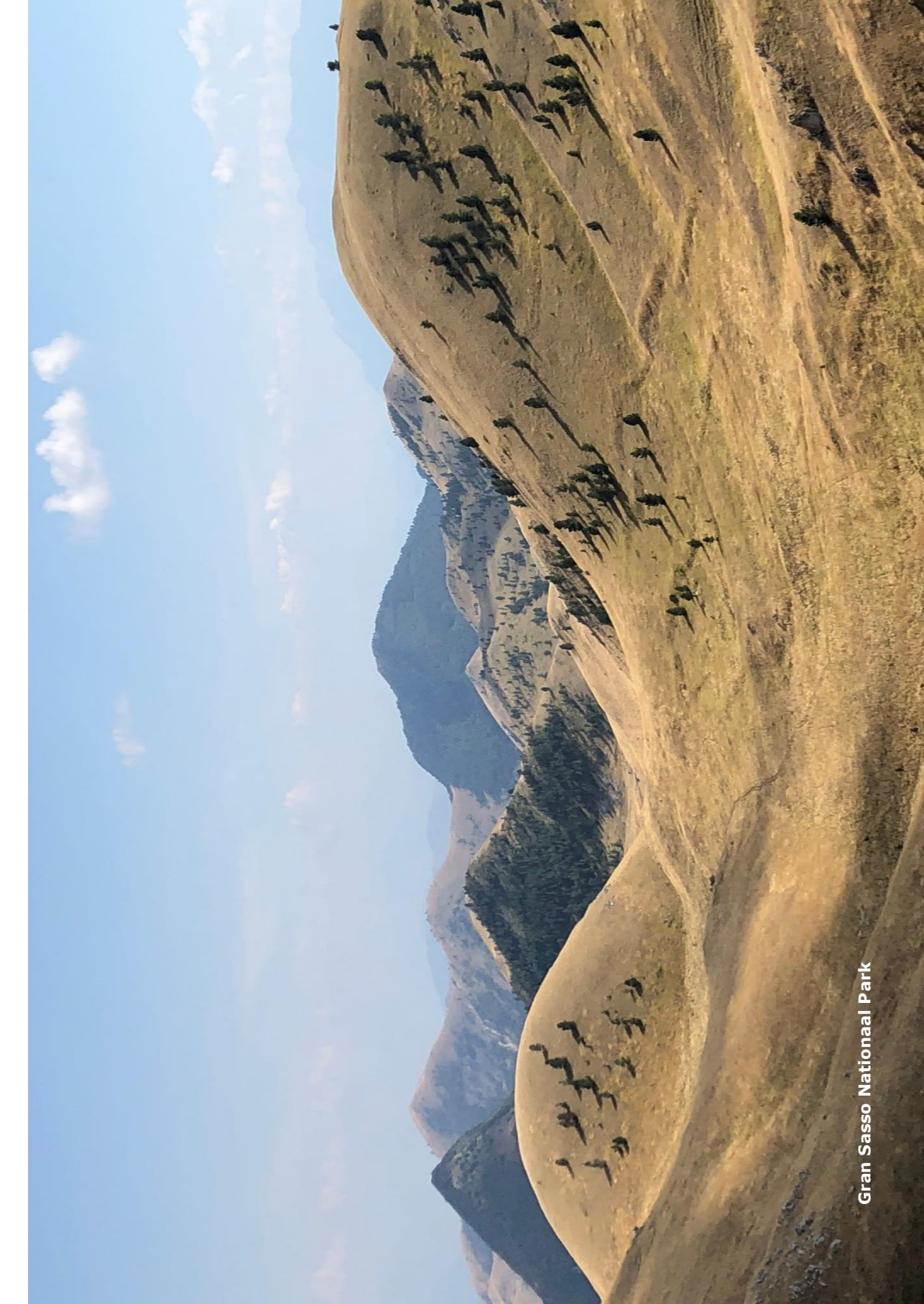
fort is van Europa'. Vergeet de marketingpraat en onthoud dat het gewoon een schoon bouwwerk is dat regelmatig dienstdoet als filmset. Het zicht op de eerste golf van Apennijnen-toppen is minstens even mooi. We zijn inmiddels de boomgrens overschreden en kijken uit op okergele bergruggen net als de vele wielertoeristen die de pas bedwingen met zowel de gewone koersfiets als de e-bike.

Via Santa Stefano di Sessiano rijden we naar **Campo Imperatore**, met zijn 2.117 m het hoogste punt vandaag. Scherpe haarspeldbochten verplichten ons te focussen en we rijden verder en verder weg van de bewoonde wereld.

In deze regio - in het nationaal park met de langste naam, het Parco Nazionale del Gran Sasso e Monti Della Laga (kortweg de 'Gran Sasso' genaamd) - zijn de Apennijnen het hoogst. Vanaf een uitzichtpunt zien we de pieken op een rijtje, gaande van 2.100 m tot de hoogste: de Como Grande met 2.912 m. Op de weg staat 'REMCO' gekalkt. Ook hier is de Giro gepasseerd.

Regio Campo Imperatore

Gran Sasso Nazionale Park

De geïsoleerdheid verergert op weg naar Campo Imperatore. We rijden op een hoog plateau gekend als 'Klein Tibet' en kijken in enorme valleien, boomloos en begroeid met okergele grassen. Hier is de Apennijnen bergketen een openbaring voor ons. We spreken in Europa vooral van de Pyreneeën en de Alpen maar wat we hier zien is ook fantastische natuur. Het enige wat ontbreekt is eeuwige sneeuw op de bergtoppen en dat komt omdat het een relatief lage bergketen is.

De bergweg eindigt in Campo Imperatore, een skioord waar zelfs vandaag de zetelliften draaien om je nog hoger te brengen.

We rijden terug naar Fonte Cerreto. Het is opletten voor wilde ezels die op de weg lopen. We dwarsen terug de boomgrens en komen in het groen terecht. Fonte Cerreto is niets meer dan één straat en dus rijden we verder naar de provinciestad **L'Aquile**. Daar vinden we de traditionele ingrediënten terug: winkel-wandelstraat, kathedralen, palazzo's, fontein, ijscrème, koffie en pizza tapas.

Het is *pekkedonker* als we terugkeren naar Sulmona.

ROME

We trekken vanuit Sulmona een horizontale streep op de landkaart van oost naar west en komen zo automatisch terecht in Rome. Want alle wegen leiden naar Rome.

Na Sulmona verlaten we ook de Apennijnen, een echte openbaring van de laatste twee dagen en stevenen af op Fiumicino, de luchthaven van Rome. In en rond Rome is het een kluwen van autosnelwegen en ringwegen op en af.

Ik moet de huurwagen met volle tank afleveren maar zie geen benzinstations de laatste 25 km voor de luchthaven. Dus *ek't aan mijne rekker* en moet ik hem met halflege tank afleveren plus een boete betalen boven op de kost van de diesel.

Even doorslikken en het niet aan ons hart laten komen. We stappen naar Terminal 3 om daar op straatniveau de shuttlebus naar Rome Stazione Termini te nemen. Het terminus treinstation van Rome is een megagebouw waar alle bussen stoppen, de twee enige metrolijnen elkaar kruisen, alle treinen van en naar Rome toekomen en dicht bij het toeristencentrum ligt. Dus daar heb ik ons hotel geboekt.

Bij de voorbereiding op deze reis las ik over Rome in de lonely planet reisgids en was overdonderd door het oneindig aantal te bezichtigen locaties, kerken, basilieken, straten, pleinen, musea en Vaticaanstad. Ik kreeg er in eerste instantie geen lijn in. Bijkomend onderzoek op het internet produceerde een bezoeklijstje van hoogtepunten voor de komende drie dagen. En door middel van de **Hop On-Hop Off bus, de fiets en het wandelen**, de eerste met een audiogids en de beide laatste met een mensengids, verkennen we Rome in drie dagen en vier overnachtingen.

ROME

Rome is gesticht in 753 v. Chr. op de Palatijn heuvel (één van de zeven) met het Colosseum aan de voet en het Forum Romanum net naast het Colosseum. Dat was het economische, juridische, religieuze en politieke hart van de stad. Rome bestaat dus een kleine 3.000 jaar!

Het historisch centrum is redelijk compact en ligt langs de ene kant van de Tiber rivier terwijl Vaticaanstad op de andere oever ligt. Rome is inderdaad gebouwd op 7 heuvels, eerder heuveltjes van gemiddeld 50 m hoog. De stad is ook de zetel van de Katholieke Kerk en huist de ambtswoning van de Paus in

Vaticaanstad. Rome was de eerste stad ter wereld met 1 mln. inwoners ... in de 1e eeuw na Chr. (de eerste eeuw!). De eerstvolgende stad met 1 mln. inwoners was Londen ... in de 19e eeuw na Chr.

De Oude Stad is een openluchtmuseum. Er staat geen enkel normaal huis of appartement maar enkel gebouwen, zuilen, obeliskken, pleinen, uit de oudheid en de middeleeuwen. De stad bevat verschillende bouwlagen omdat bouwwerken telkens werden verwoest door oorlogen, branden, aardbevingen en vandalisme. Daarop werd dan nieuw gebouwd, terug vernield, enz. Daarom spreken de Romeinen over Rome van een lasagne. Films als *The Gladiator*, *Ben Hur* en *Spartacus* illustreren deels de tijden van toen.

Ik heb in mijn vorige reisverhalen veel geschreven over de pracht en praal van de kathedralen, de moskeeën uit diverse landen maar nadat we Rome gezien hebben, moet ik misschien wel een paar verhalen herschrijven in wat minder lovende bewoordingen en wat zuiniger omsprongen met de termen 'pracht en praal'. In Rome is alles een kaliber imposanter, van Champions League niveau. Volgens mij benadert het mausoleum van Khomeini in Teheran het dichtst de pracht en praal van Rome (zie reisverslag over Teheran, Iran).

De metro in Rome – de Metropolitana – is van de kleinste in Europa. Want telkens als er een tunnelpijp wordt gegraven, vinden ze archeologisch waardevolle voorwerpen. Dus gans het *boelken* wordt stilgelegd om de archeologen hun werk laten doen, wat jaren kan duren. Want die kerels worden high van een scherf, werken met de kleinste truweeltjes en de zachtste borstel-tjes om honderden vierkante meter te ontdekken. En dus net als in Athene is dit de belangrijkste reden van het kleinere metro netwerk.

We starten deze namiddag met de Hop On-Hop Off bus. Op anderhalf uur heb je de hoogtepunten gezien en kunnen we morgen bezoekkeuzes maken. We vangen al een eerste glimp op van het Colosseum, de Sint-Pieters Basiliek en de Tiber.

Dan ruilen we het buszitje in voor een wandeling naar de Trevi fontein.

Daarna trekken we verder en komen we toch wel het Hard Rock Café tegen *zekerst*. En ik 'herinner' me plots dat ik vanavond een tafel voor twee gereserveerd heb. De aankoop van mijn 70e T-shirt mag natuurlijk niet ontbreken. 'k Hoor het *ulder* al vragen: 'En draagt ge die T-shirts dan ook?'

Ja, ik draag ze allemaal door het jaar heen.

Straffe verhalen uit de Oudheid: 'Zij die zullen sterven, groeten u'

Vandaag bezoeken we Rome verder met de fiets. We worden gegidst door Marjolein, een dochter van een Siciliaanse vader en een Nederlandse moeder. Ze is tweetalig Italiaans-Nederlands. Met een groep van 10 fietsers starten we aan het Colosseum. Haar startzin is:

'In Rome zijn geen fietspaden'.

Dus we weten waar we aan toe zijn. Niettemin doorkruisen we de stad via allerlei pleintjes en door smalle straatjes. Veel autoverkeer hebben we niet gezien. We doen veel pleinen, kerken, stadspoorten en andere hoogtepunten aan. De voornaamste zijn:

De Palatijn heuvel: de heuvel waarop Rome gesticht is en later uitbreidde op 6 andere heuvels. Het is een plek waar de mooiste villa's stonden van de elite destijds en van waarop je de mooiste inktijk hebt op het Colosseum.

Het Colosseum: 15.000 slaven hebben in acht jaar tijd het Colosseum gebouwd en opgeleverd in het jaar 80 na Chr. Het is een amfiteater (of twee ineengeschoven theaters) met een capaciteit van 50.000 man, niet voor de voetbal maar voor brutaal en bloederig entertainment. Eigenlijk gewoon moord en gruwel. Het concept van 'Brood en Spelen' - een middel om de bevolking koest te houden - was een dagvullende 'show' die tweemaal per maand werd opgevoerd.

Op het cirkelvormige middenplein stonden de kooien waar mens en dier klaar stonden voor de strijd. Boven op de kooien lag een platform waarop de gevechten plaatsvonden. Timing was heel belangrijk om de juiste slaaf, gladiator, leeuw of olifant uit te laten en zeker te vermijden dat ze in elkaars kooi terecht kwamen.

Het begon om 9u 's morgens en het voormiddagprogramma bestond uit gladiatorengevechten tegen veroordeelde criminelen. Deze laatste delfden altijd het onderspit. Ook waren er gevechten tussen gladiatoren onderling, voorafgegaan door bazuingeschal,

waarna de gladiatoren zich richtten tot de Keizer: 'Zij die zullen sterven, groeten u', *kweste* van de beleefdheidsetiquette te volgen. Dan startten de gevechten totdat er uiteindelijk één overschot. Alle doden werden langs een specifieke uitgang afgevoerd.

Tegen de middag werd een soort siësta gehouden en kreeg het volk brood met vissaus aangeboden. Het was ook mode om tweemaal van je maaltijd te 'genieten'. Met een pluim werd in je keel gekitteld, je gaf over en dan at je het *overgeefsel* opnieuw op. Je mond mocht je dan afkuisen aan de haren van de slaven.

De toenmalige Keizer was altijd aanwezig. Tijdens de lunch werden er ook executies uitgevoerd en rolden de koppen op de grond. Het publiek had inspraak want ze konden 'stemmen' met de duim omhoog (laat hem leven) of met de duim omlaag (snijd hem de keel over).

In het namiddagprogramma speelden de slaven een 'hoofdrol'. Dan vonden de leeuwen- en olifantengevechten plaats met de slaven tot vertier van het publiek en van Keizer Vadsig. En er werden 'veldslagen' georganiseerd tussen twee groepen slaven die elkaar aanvielen tot een groep dood en verslagen was.

Soms stierf ook een leeuw of een ander dier. Die werden dan ter plaatse in grote hompen gesneden en in het publiek gegooid.

Dit, beste lezers, zijn een greep uit de gruwelijke activiteiten die destijds plaats vonden.

Het Forum Romanum wandel je onder de Titus boog zo binnen vanuit het Colosseum. Het is vandaag eigenlijk niet meer dan een groot plein vol ruïnes, nog enkele rechtopstaande zuilen, halve paleizen en de woningen van de

